

M. ŞEHMUS GÜZEL

Gurbette kalanlar (ımız)

ekitap.ayorum.com

M. Şehmus Güzel

Gurbette kalanlar(ımız)

Gökşin

Ömer

Güzin

Uğur

Neriman

Françoise

Ahmet

Mehmet

Hasan basri

Mihri

Nâzım

İlk sunumu: Ocak 2021

Yapıt: M. Şehmus GÜZEL

Teknik Yönetmen ve kapak: Ferruh Dinçkal

Dizgi : MŞG

Sayfa Düzeni : MŞG

İSBN : Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Zamana, duruma, gelişmelere bağlı.

Bu yapıtın yayın hakları yazarına aittir.

Kitaptan edinmek için iletişim : Gerekirse. Şimdilik ekitap.ayorum.com deyin, tıklayın, “indirin”, götürün.

Hediyemizdir.

ÖNEMLİ NOT : Bu çalışmanın hiçbir parçası ve yazarın özel koleksiyonundan çıkarıp burada önerdiği fotoğraflar, çizgiler, karikatürler, görsel malzemenin biri veya öteki yazarın önceden yazılı izni olmaksızın tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez. Son zamanlarda sayısı artan makale, kitap ve ekitap hırsızlarına bilhassa duyurulur. Burada “intihal” diyemiyorum çünkü bu sözcük artık çok masum kalıyor yeni tür hırsızlar önünde.

İÇİNDEKİLER

SUNU : GURBETTE DÜNDEN VE BUGÜNDEN	5
GÖKŞİN SİPAHİOĞLU : GAZETECİLİKTE VE FOTOĞRAFTA BİRİNCİ .	7
ÖMER ULUÇ	13
GÜZİN DİNO : PARİS'TEKİ SON OSMANLI DA GİTTİ	21
UĞUR HÜKÜM : EŞSİZ UĞURCUK UĞUR	28
NERİMAN PETEK	34
FRANÇOİSE RASTOIX : ULUSLARÜSTÜ	41
AHMET KAYA	46
MEHMET UZUN'LA PARİS'TE BİR AKŞAM	53
HASAN BASRİ GÜRSES	56
MİHRİ BELLİ	62
ABİDİN DİNO İLE AYNI SINIFTA.....	69
HAPİSHANEDEN ÇİZGİLER SERGİSİ	71
YUNANİSTAN	72
NÂZİM HİKMET PARİS'TE.....	76
DİĞERLERİ	83

SUNU : GURBETTE DÜNDEM VE BUGÜNDEM

Gençler var, daha az gençler var, bizim gibi artık altmışlı, yetmişli yaşlarının sonbaharını yaşayanlar var. Avrupa'nın birçok küçük ve büyük kentinde akan zaman içinde analar ve babalar, çocukları ve hatta torunlarıyla buluşmak, biraraya gelmek, dertleşmek, söyleşmek olanağı buldular.

Bu tür biraraya gelmeler aynı zamanda kuşakların tanışması, kuşakların içiçe geçmesi, kuşakların birbiriyle kaynaşması şansını yakalamamıza elverdiği için de önem kazandı. Memleket havasını Avrupa'ya kadar getirdik. Bu da son derece sevimli.

Almanya'da Hollanda'da, İngiltere'de, Fransa'da ve Avrupa'nın daha pek çok ülkesinde öteden beri yerleşen, meslek sahibi olan, çoluk-çocuk sahibi olan, bizim gibi dede bile olanlarımız var.

Gel zaman git zaman Avrupalara geldik. Aşık olduk. Evet Âşık bile olduk : Şiir yazmamız ondan. Ve kaldık.

Zamanın geçtiğinin farkına varmadan, yaşlılıkla tanıştık. Zaman biraz daha geçti ve kimimiz gurbette elveda dedik dünyaya, dostlarımıza, akrabalarımıza, yakınlarımıza.

Evet kimimiz gurbette kaldık. Temelli.

Onlardan bir demeti burada sunuyorum : Bir kez daha anmak, anılarımızı sizinle paylaşmak için.

“Eskileri” unutmayalım.

Sılayı ve orada bıraktıklarımızı da unutmayalım. Gurbette yaşamak kimi açılardan belki daha güzel ve daha farklı olsa bile.

Unutmayalım ne olur, sılanın ve orada bıraktıklarımızın bize ihtiyacı var.

Paris, 10 Ocak 2021,

M. ŞEHMUS GÜZEL

GÖKŞİN SİPAHİOĞLU : GAZETECİLİKTE VE FOTOĞRAFTA BİRİNCİ

Özgeçmişini yazmak için Gökşin Sipahioğlu ile yıllardan beri belli günlerde biraraya geliyorduk. Saatlerce konuşuyorduk.

Konuştuklarımızı kasetlere alıyor, bir süre sonra yazıyordum. Yazdıklarımın ve okuduklarımdan hareketle yeniden ve yeniden hazırladığım sorularla tekrar biraraya geliyorduk ve Gökşin'le yeniden ve yeniden sürdürüyorduk sohbetimizi.

Görüşme günümüzden bir veya iki gün önce ona on, yirmi belki daha fazla sorudan oluşan bir tür “gündemimizi” iletliyordum, “sözlüye iyi hazırlansın ve bütünlemeye kalmayın” diye. Hikaye.

“Şehmus aldım, okudum ama hazırlanamadım” derdi, şurda bir davet varmış, burda bilmem kimin sergisi, filanesin kızının nişanı, düğünü, veya “çok ciddi bir maç” varmış, “Muammer ve İbo ile maçı seyretmeye gittik”, bilmem kim gelmiş de onu “La Cloiserie’de yemeğe götürmüş”, falan filan “mondanité işte, biliyorsun” derdi, hıznırlık ve hüzün dolu ince uzun yüzü biraz daha uzardı.

Peki Baba öyle olsun. İşte Bizim Dev Adam Gökşin Sipahioğlu buydu.

Gökşin o uzun, şirin, kakkahadan kırıldığımız anlarıyla rekorlar kitabına girebilecek sohbetlerimizde doğduğu gündenden bugüne ne varsa anlattı. Annesi ve anneannesi, annesinin şirin, sevimli ve sevecen arkadaşlarından ilk aşkına, oradan değişik yıllardaki “güzellerine”, resmî veya gayri resmî eşlerine evet herşeyi anlattı. Gökşin kadınlarını ve savaşı ya da evlilik muhabiri olarak gördüklerini anlatmaya özen gösteriyordu son yıllarında. Artık o kadar da olur.

Sohbet günlerimizde, Eyfel Kulesi’ne yan ve gerçekten yandan bakan ve gönül yakan bir sokaktaki bürosunda buluşurduk, bazen ben tam bürosunun bulunduğu sokağı girdiğimde o da yanında kadim sekreteri Giselle ile otomobiliyle ya park etmek üzere olurdu, ya da gelmiş ve ilk çayını içiyor.

Girer girmez “Ne içersin ?” diye sorar ve sekreterinden çayımı rica ederdi. Gökşin’in bir “Giselle” deyişi vardı ki orta yaşlarındaki ve görmüş geçirmiş kadının ayak bağları kesiliyordu ve bize doğru bir bulutun üstünde gözler dalğın, bakışlar hülyalarla dolu ve hiç bir

şeyi redetmemeye yeminli geliyordu. Çay ve kurabiyelerimizle. Kibar adamdı Gökşin. Çok kibar.

Soruları ben soruyordum yanıtlarını Gökşin veriyordu. Bir belgeye ihtiyacımız olursa, koskocaman çalışma masasının çekmecelerinden birinden bir defter, bir foto, bir gazete kesiği, bir haberin fotokopisi, bir bilmemne çıkarıyordu ve al sana iki gözüm sohbet derinleşiyordu. En koyusundan koyu İstanbul mu ? İzmir mi ? Ne ararsan bulunan cinsinden anılar yumağında biz de yola çıkıyorduk gençliğimize, geçmişimize ...

Öğlen yemeği saati gelince yine sekretere siparişimizi verirdik o çıkar alır gelirdi : Bazen üç sandviç (o mahalleninin sandviçleri de öyle sıradan sandviçler değildir haaa, hani öksüz doyuranlar olur ya işte tam onlardan, şusu busu yerliyerinde, lezzetli, bu kadar reklam da yeter hani), bazen, hele Gökşin'in canı sıcak bir şey yemek isterse birer makarna, soslu moslu, oysa Gökşin'in diabetle başı beladaydı ve bu tür yemekler ona yasaktı, ama eşi sarışınlar mı kumrallar ve kumrular güzeli mi desem Phlyiss'ten ("Filiz" okunur, bütün Filiz'lere sevgi ve selamlarımız da baki) uzak olunca yasak masağı da delip geçiyordu, gençlik ne de olsa çok ta uzakta değildi.

Sonra sohbetimize devam ederdik taa geç saatlere kadar. İşte o karanlığın ilk tanelerinin penceremizden davetsiz ve destursuz girdiği o hazin ve yalnızlık kokan Paris akşamlarında bazen İbrahim Öğretmen yanında genç ve güzel bir gazeteci bayanla çıkagelirdi, bazen yine İbo yanında Mustafa Sevgi ile merhaba demek için uğradı. Bu ikisi Gökşin'in birçok "çocuğu"ndan ikisiydi. Ama vefalı takımında ikisi de hem kaptan hem de en iyi santrafordu. Çok fotoğrafımızı çektiler. Çok. Hele İbo.

Gökşin'i bazen, hele randevumuz pazartesi günüye mutlaka, L'Équipe gazetesini okurken bulurdum. Mevlud Erdiñç Paris-Saint-Germain'e transfer olduğundan beri gazeteyi daha yakından takip ediyordu. Mevlud Erdiñç bir gol atmışsa bunu özel olarak kutluyorduk : İki çay bir simitle. Şimdi diyeceksiniz ki Paris'te simit ne gezer? Gönül isteyince simitler kalkar İstanbul

Eminönü'nden ve uçaksız muçaksız Gökşin'in masasına yumuşak iniş yapar, mis gibi, susamlı musamlı simitleri iki elinizle birden kapar, sorgusuz sualsiz yutarsınız. Ah ! İstanbul ah ! Ve bir kebabla karın doyurduğumuz Çağaloğlu günleri de tıktırdı kapımızı.

Gökşin'in en sevmediği iş neydi diye sorarsanız : Emeklilik denilen belaydı yanıtını veririm. Evet Gökşin resmen ve mecburen emekli olmuştu ama bir gün bile alışılmış çalışma temposunu değiştirmede, bürosuna neredeyse her gün ve çalışma saatlerini hiç aksatmadan geldi. Hemen o gün yapılması ve mutlaka bitirilmesi gereken işleri varmışçasına masasının başına kurulur,

hem okur, hem dinler (“Radyo çok önemli Şehmus, nerede olursan ol, tuvalette bile radyonu eksik etme» tavsiyesini sizlerle paylaşmazsam Gökşin bana darılır diyorum ve işte paylaşıyorum), hem gelen telefonlara yanıt verir, hem telefon eder. “Şekerimli” “Tatlımlı” güzel güzel dinler ve anlatırdı. Kızkardeşi, eski ve yeni ama bilhassa “beynelmilel” gazeteci dostları, gençlik arkadaşlar... Bunlardan en ünlüsü ve en vefalıсы kayın biraderidir, ismini yazmayalım şimdilik çünkü iznini almadık, geçmiş ama eskimemiş dostluklarını birer orkide gibi taşıyan eski ve yeni eşleri, Paris’e yolu düşmüş ama “yolunu bulamamış”lar, aklınıza kim gelirse artık, herkes. Aman unutmadan eklemeli diplomatlarımız, konsoloslarımız da, geçmişini unutmamış ve geleceğe açık siyasetçi takımlarımızın acar elemanları da... Örneğin Bülent Ecevit.

Gökşin dinler, konuşur, tavsiyeler sunar, yol gösterir ve bütün bunları en doğal işleriymiş gibi yapardı.

Ülkesinin adını, eserlerini ve yetenekli kadın ve erkeklerini ve çocuklarını tanıtmak için çok zaman ve çok para harcadı Gökşin. Son derece sessizce ve bunların sakın bilinmemesi şartıyla. Bana anlattı, sırası gelince sizlerle paylaşacağım. İyilik yaptı evet, çok iyilik yaptı Gökşin, ama bunların kamuoyuna yansımaması için de iyi müdafaa yaptı. Ne de olsa gençliğinin en anlı şanlı anlarını basket oynayarak tamamlamış ve bize birçok basketbolcu ve hatta koskocaman bir basket takımı emanet etmiştir.

Gökşin Sipahioğlu, Abidin Dino gibi, Güzin Dino gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin Paris'teki gönüllü büyükelçilerinden biriydi.

Türkiye'yi hiç kimse onun kadar iyi tanıtmamıştır. İşte açın bakın Fransız gazetelerine : Tümünde, evet eksiksiz tümünde Gökşin var. Bu adam kardeşlerim öyle kolay kolay da unutalmaz. Benden yazması gerisi artık size kalıyor.

NOT : İstanbul'ın şirin ve sevimli, anılarına ve gününe sahip kardeşlerim, Gökşin pazartesi günü yeni bir yolculuğa çıkıyor. Kadıköy taraflarında bilirsiniz Karacaahmet vardır. Gökşin'le randevumuz orada. Oradan yolcu ediyoruz. Herkesi bekliyoruz. Mazaret kabul edilmez.

(ayorum.com, 9 Ekim 2011 ve insanokur'da.)

ÖMER ULUÇ

28 Ocak 2010'da Gökşin Sipahioğlu ile bürosundaydım. Gökşin'in İstanbul dönüşü, ricam üzerine ve hediye olarak getirdiği kitaplara göz atıyordum. Gökşin bilgisayarının başında memleket haberlerini izliyordu. Birden "Eyvah Ömer Uluç vefat etmiş" deyiverdi. Ömer Uluç'un vefatını böyle öğrendik. İkimiz de Ömer'i ve sevgili eşi, iyi gazeteci, iyi yazar, her şeyi yerinde yapmayı herkesten iyi bilen, yerinde ağlayan, yerinde gülen, dalga geçmeyi, takılmayı seven Vivet Kanetti'yi tanıyorduk. İkimiz de üzüldük. Evet Ömer'in akciğer kanserinden çektiğini biliyorduk ama her ölüm gibi bu ölüm de haksız, yersiz ve zamansızdı. Ömer'in ve Vivet'in Parisli günlerinden aklımızda kalanları konuştuk. Gökşin, Ömer'i öteden beri tanıyordu. Pek çok ortak anı gelip geçti, gelip geçemedi. Hepsini burada yazmam mümkün değil ama birkaçını da burada mutlaka sizlerle paylaşmalıyım.

Ömer'in Parisli yıllarından önce İstanbullu günleri var elbette. İstanbul'un gençlik rüzgarlarının en renklilerine açık olduğu zaman dilimlerinden gelen. Akşamları ayrı, sabah uyanışları ayrı bir İstanbul'dur bu. Denizi bile saatine göre renk değiştirir. Kuşları akşam saatlerinde farklı, sabahları başka bir dilde öten bir İstanbul'dur. Beyoğlu "piyasa yapılan" mahalledir : En güzel kızlar ve yakışıklı erkekler burada mutlaka "turlar"... Her türlü rüzgara kapılmaya dünden razı... Çok renkli, çok sesli, çok kültürlü bir İstanbul'dur bu. Küçük lokantalarında her kültür kendini en iyi içecekleri ve yemekleriyle sunar. Tadına bakmayı ve içmeyi bilenler "iyi adresleri" de bilirler. İşte Ömer ve Sevim (soyadı : Burak) ve birçok genç daha, birçok genç ve sanatçı daha burada içer, yemek yer, söyleşir ve söz-leşir ve yaratır. Bizanslı sekreterler geri çekildikleri için söylenenler not edilmez maalesef, söylenenler

Kumkapı'daki kuru yapraklar gibi kapılıp giderler, Marmara Deniz'i boşuna orada nöbet tutmuyor yoldaşlar. Heyhat ! "Gölgelerin" ve "sivillerin" not ettiklerinden ise hiç ama hiç bir şey çıkaramazsınız. En iyisi toplamak. Veya çarpmak.

Ömer'den söz edince Sevim Burak'ı elbette hemen anmak gerekir. Yoksa şakası yok çarpar (!) Beter bile edebilir. Sevim Burak anılmadan Adalara geçilemez ! Ömer'in, kanımca ülkemizin en iyi ama henüz yeterince tanınmayan ve hakkı da yeterince verilmeyen yazarlarından Sevim Burak ile evliliğinden bir kızı var : Elfe Uluç. Sevim Burak'ın Ömer'den önceki evliliğinden de bir oğlu var : Karaca Borar. Yani Sevim Burak, evrensel boyutlu edebiyat ürünlerinin yaratıcısı, bu delidolu ve yeri doldurulamaz iyi yazar, iki ayrı evlilikten biri erkek, biri kadın iki çocuk sahibi olmuş. Brecht aklıma geliyor : O da çünkü birkaç evlilikten, birkaç kadından birkaç çocuk babası olma başarısını göstermiş ender yaratıcılardandır. Elfe Uluç'un kısa metrajlı filmler yönettiğini ve bir fakültede sinema konusunda dersler verdiğini de bu vesileyle okuduğum haberlerden öğrendim. (Elfe Uluç'la ilgili bilgilerin pek çoğunu bulduğum "Ekşi Sözlük" nam sitede daha neler var neler... Bir göz atanın gözü kalıyor ki hiç te yabana atılacak gibi değil. Hiç te öyle ekşi mekşi değil. Tadı damağınızda kalıyor. Bravo arkadaşlar. Devam edin bu yolda : Kolay gelsin.)

Doğrusunu isterseniz fotoğraflarından gördüğüm Elfe Uluç'un annesine bu kadar benzemesine de çok şaşırdım. Ama niçin olmasın ? Anne ve kız, kız ve anne birbirine benzemeyecek te kim kime benzeyecek ?

Sevim Burak'ın Yanık Saraylar isimli sıkı ve sahici yapıtı hakkında, o oyunu Paris'te sahneye koyan Luiz Menase ile yaptığım söyleşiyi, Söyleşiler : Vir-Gül-Üne Dokunmadan isimli kitabımda yayınlamak olanağı buldum (Kaldıraç Yayınları, İstanbul, 2008, s. 17-39.)

Böylece Sevim Burak'ın eserlerini ne kadar sevdiğimi ilan etmek fırsatını daha o zamanlar yakalayabilmişim. Luiz Menase, nam-ı diğer Lulu, Sevim Burak'ın hem dostu, hem de tiyatroya en iyi uyarlayıcılarından biri olarak yazar ve eseri hakkında çok güzel şeyler anlattı. Sevim'in terziliğinden kalan alışkanlıklarıyla notlarını perdelere, örtülere, şuraya buraya iğnelemesi az şey mi ? Veya "iğne kırılacak ve bir yerime batacak" gizli korkusunun adını andığım eserinde yankılanması... Elbette Sevim Burak daha çok tanınmaya, daha çok okunmaya layık. Okuyanlar okuduklarıyla kalmayacaklar, kendileri için dünyalar kazanacaklar. Bundan kesinlikle eminim.

Burak'ın Ah Ya'rab Yehova isimli çalışmasını Fransızcaya çeviren ve zamanında Les Temps Modernes'de yayınlatan Güzin Dino ile de Sevim Burak'ı ve Ömer Uluç'u sık sık konuştum. Bu satırları yazmaya başladığım bir şubat ikibinon günü de konuştuk. Güzin oldum olası "Sevim Burak'ı hep çok sevdim" der. Güzin burada hem kendi adına hem de Abidin Dino adına konuşuyor. Güzin herkesi öyle kolay kolay sevmez, ama bir sevdimi de asla vefasızlık etmez. İşte Abidin aşkı. İşte Nâzım Hikmet aşkı. İşte Yaşar Kemal aşkı. Bütün hayatını en önce bu üç dev adama adamıştır desem yeridir. Dedim bile. Güzin bilhassa Sevim Burak ve Ömer'le birlikte Paris'te yaşadıkları ve bugün bile heyecan ve özlemlerle andığı günleri aktarmaya bayılıyor. O günlerin anıları da bir başka hani: Düşünün hele, bir yanımızda Abidin'le Güzin, öbür yanımızda Ömer'le Sevim. Yani iki ressam artı iki yazar. Aslında iki yazar da biraz ressam, iki ressam da biraz yazar. Dream team değilse nedir bu ? Bu dörtlüden oluşan rüya takım, birlikte ne delilikler yapmış ne delilikler : Paris meydan, kafe, galeri, lokanta ve sokaklarının dili olsa da anlatabilse. Güzin'in bana aktardıklarını bir gün mutlaka anlatmalıyım. Bir gün mutlaka.

Paris'te aynı meydan, kafe, galeri, lokanta ve sokaklarda Ömer Uluç ve Vivet Kanetti'nin izini sürmek, seslerini ve bilhassa unutulmaz kahkahalarını duymak ta mümkün. Rue de Seine'de örneğin. Orada tam 43 numarada, bir parçası kaldırıma yayılmış sandalye ve masalarıyla, kadınlı erkekli müşterileriyle işte "Café La Palette"de... Ki bu sadece bir kafe değil aynı zamanda ressamlarımızın ve aydınlarımızın keştiği tarihi bir kavşak ve kalıcı bir anıttır. O günlerde zaman zaman Sencer Divitçioğlu'nun sesini duymak bile mümkündü. İşte şurada canım, kapıdan girince sağda dipteki masada. Ayol şuraçıkta işte. Tamam işte orada. Sencer iki bira, iki beyaz veya iki kırmızı arasında size Marx Amca'dan iki cümle patlatır ve birkaç "citation" aktarır meseleyi şıppadak anlarsınız. Anlamayan olursa "La Palette"nin sert ve sevimli, ama sevgisini elinden düşürmediği tepsisinin altında gizleyen patronu "Bunun anlaşılacak nesi var ?" diye size şöyle bibakar ve tutuşur yanarsınız. Yandığınız da bütün Paris'te hemen duyulur. Tulumbacılar yetişene kadar ressamlar yangını söndürür hemen. Ayıptır, derler, arkadaş arasında yangın mı çıkarmış ! Paris akşamüstülerinin en iyi iktisat ve felsefe seminerleri burada verilir, Sorbonne'dan önce, Collège de France'dan sonra. Sencer'in Paris'ten geçtiği zamanlarda. Mübin eski bir Mülkiye'li ve "Maliye ve İktisat Bölümü" mezunu olarak "kırmızı" bardağından başını kaldırabilirse, o da söze karışabilir. Ama pek umutlu olmamak lazım. Sabah başladığı alemde gezintisi sürüyor olabilir üstadın. Bırakalım "dolaşın". Nasıl olsa yarın veya öbür gün pata-pata-dada "tache"leriyle selam sabah diyecektir "dolaşmaları". Hiç belli olmaz bir de bakarsınız Komet lafa katılabilir. Maksat şamata olsun. Komet sadece bir geze-gen değildir, fırçasıyla gezdiği yerlere renklerini de serpiştirir. Aman dikkat abiler ! Ayşegül Beton bakarsınız "taka"sındaki geçikmiş ve son metroyu kaçırmış yolcularını birer tespah tanesi gibi silkeler kapı önünde. Yolcular iner, ama onun daha bir parça dolaşp otomobilini sağlama alacağı

bir yer bulması gerekecektir. Siz buyurun kafeye Ömer ve Vivet'in yanına yerleşin... Onlar seyircidirler. Hem seyredip hem eğlenirler. Bu da onlara yeter.

Bu şirin ikiliye Odeon taraflarında da rastlamak mümkün... Bir de Michel-Ange-Molitor civarında... Michel-Ange sadece bir melek midir ? Yoksa duvarları ve bilhassa tavanları boyamaktan boynu tutulan, vücudu yamuklaşan bir İtalyan mıdır ? Bu soruların yanıtlarının en iyilerini ansiklopediler verir. Biz sormakla yetiniyoruz bugün... Ama İtalyanca yazmak gerek ismini Michelangelo'nun. O Paris'te bir metro durağının da ismidir. Hatta bir değil iki.

Ömer ve Vivet'in her ikisi de hem henüz silinemeyen izlerini ve hâlâ yankılanan seslerini bıraktılar başkentte, hem de birlikte yürüdüler. Beraber yiyip, beraber içtiler. Arkadaşlarıyla beraber eğlendiler. Ağladıkları da oldu beraberce. Gidenlerin peşinden. Mübin'e örneğin herkes ağladı bu kentte. Evet herkes. Bilhassa çatı katları. Mübin çünkü demini bulunca çatıdan çatıya atlayarak evine dönmeyi alışkanlık haline getirmişti, çatı katı kedilerine inat (!) Bir de iyice demlenince Abidin'in veya Abidin'le Güzin'in sırtında evine döndüğü rivayet edilir, ama bu konudaki polis raporları henüz elimize geçmediği için doğrulamak veya yanlışlamaktan kaçınıyoruz şimdilik. Hayat, kardeşlerim, budur işte. Gülerek ve ağlayarak, ağlayarak ve gülerek geçen gecelerin ve gündüzlerin toplamı. Çıkarması ve bölmesi yok. Çarpması var. Burada veya orada hiç farketmez.

Ömer herkesle hemen, yani birkaç saniye veya birkaç dakika içinde, can ciğer kuzu sarması olan bir insandı. Eski tanıdıklarını ise hiç unutmayan cinsten sevimli bir yaratık. Bir tarihte, yanılmıyorsam "Muhteşem Süleyman Sergisi"nin Paris seferi günlerinin başlangıcında, İstanbul'dan ışınlanmışcasına ve sarı-

kırmızı bir şampiyonluk rüyası gibi Paris'e iniveren Melih Aşık'la birlikte, bu vesileyle o gece verilen ve "bizden" başka kimselerin olmadığı ve olamayacağı klasik Türk müziği konserini dinledikten sonra yürüyerek, iki adımda, Trocadéro Meydanı'na çıkmıştık ve orada Meydan'a bakan kafelerden birinde Ömer'i, yanında birkaç tanıdıkla buluvermiştik. Sohbet epey sürmüştü. Ayrılık saati gelince Melih'i "Paris'in bu en şık ve en şok mahallesini yakından görmesi" için Avenue Kléber'den, pek ünlü Kleber Caddesi'nden, yürüterek Etoile'a kadar sürüklemeye ve iflahını kesme faslı var ama onu bugün anlatmayacağım. Fakat Melih'in Ömer'in aramızdan ayrılışı vesilesiyle, 31 Ocak 2010 tarihli Milliyet'te, yazdıklarından kısa bir alıntı yapmasam olmaz :

"Paris'te, İstanbul'da, Çiçek Bar'da orda burda hoş sohbetlerimiz olmuştur. Zekâsı ve esprisiyle güzelleştirirdi sohbetleri. Hayat doluydu. Arkadaşları ona zaman zaman nekes (cimri) diye takılırdı. Onlardan biri de yakın dostu Hüseyin Baş... Bir gün Çiçek Bar'da delikanlının biri gelip saati sormuş Ömer'e... Ömer sohbe daldığından oralı değil. Hüseyin Baş delikanlıya dönmüş:

- Boşuna bekleme söylemez, başka yerden öğren saati...
- Neden abi?
- Onun saatinde akrep vardır...

Ömer'in fırça darbelerini 'yer silme'ye benzetirdi kimileri. Hüseyin bunu duyunca sinirlendi:

-Keşke biz de öyle yer silebilsek, deyiverdi..."

Ömer Uluç'un cimriliği konusunda, bilgim olmadığı için, bir şey diyemem. Ama Paris'te tanıdığım birçok ressamda çimrilik, maalesef bulaşıcı bir hastalık gibi birinden sanki öbürüne geçmişcesine, yaygın ve belirgin. Birkaç istisna hariç : Abidin Dino

çömertliğiyle ünlüdür örneğin. Bir de Komet ve Ayşegül. Bunların dışında tanıdıklarımın cimri olanların listesi uzun ve onların cimriliğini anlatmaya sayfalar yetmez. O nedenle Diyarbakir işi bir deyişle anlatayım : Bizde birinin cimri olduğunu vurgulamak için “Elini cebine atamaz çünkü cebinde akrep var” denir ve böylece taş gediğine konulmuş olur. Ama Paris’teki ressamlarımızın cimriliği (sadece ressamlarımızın da değil elbette) meselesinde doktora tezi yapılabilecek kadar malzeme var ve şimdiden birkaç sav ileri sürmek bile mümkün. Ama bugün olmaz, üstü kalsın.

Son haftalarda Ömer Uluç hakkında yazılan en iyi makalelerden birinin yine Mülkiye’den bir arkadaşımız, Cengiz Çandar tarafından yazılmış olması da anılmaya değer : 1 Ocak 2010 tarihli Radikal’deki mükemmel yazısı. Okumanızı tavsiye ederim.

Gerek Melih’in gerek Cengiz’in yazıları çok hoş. İkisini de kutlamak isterim. Burada yeri gelmişken şunu da yazmak istiyorum : Sanatçılarımızın vefatından hemen önce veya hemen sonra yazmak çok yerinde, ama herkes gibi hatta herkesten daha çok sanatçılarımızın tanıtılmaya, tanınmaya ihtiyaçları var. Ne olur yaşadıkları zaman dilimleri içinde de onlar hakkında yazılar yazalım. Kimi kez bir makale bin bir derde çare olabilir. Bir makale, iki satır moralini yükseltir sanatçının. Buna herkes gibi onların da ihtiyacı var. Melih ve Cengiz elbette birçok sanatçımız hayattayken de haklarında yazıyorlar, onları tanıtıyorlar, sergilerini duyuruyorlar. Her ikisinin de örnek olması umuduyla sözüm onlara değil. Diğerlerine. Hele kimi kez “Bu ülkede kimse kültürden anlamıyor, kimse kitap okumuyor, kimse sergiye gitmiyor” türünden şeyler yazıp ve/veya söyleyip kültür için küçük parmaklarını bile oynatmayanlara.

Ömer’in ışığı bol toprağı cömert olsun. Aşıyan’da şimdi Abidin Dino ile yeniden buluştular. Bu önceden ayarlanmış, sözleşilmiş

bir randevu olabilir mi ? Olabilir elbette. Böylece bir kez daha ressamların sırrına henüz tümüyle vardığımızı kimsenin iddia edemeyeceği sonucuna ulaşıyoruz. Kimbilir Abidin'le Ömer veya Ömer'le Abidin birbirine neler anlatacak, ne tür şamatalar yapacaklardır. Gözlerimizi Aşiyân'dan ayırmayalım kardeşlerim. Çizecekleri resimleri ise görmemiz maalesef artık mümkün olmayacak. Ama dostlarım bıraktıkları bize yeter. İkisine de her şey için binbir teşekkür borçluyuz.

Ömer Uluç'un bizi bırakıp gitmesi vesilesiyle hakkında yayınlanan birçok şeyi okudum. Medyaya yansıyan fotoğraflardan sevgili eşi Vivet Kanetti'nin üzüntüsünü görmek insanın içini sarsıyor. Vivet'i ve Ömer'i Paris'teki şenşakrak günlerindeki halleriyle anımsamak istiyorum.

Ömer'den aklımda kalanlar bunlar. Bugün bunları sizlerle paylaşmak istedim.

GÜZİN DİNO : PARİS'TEKİ SON OSMANLI DA GİTTİ

”Çok değiştim değil mi?” “Ne kadar zayıfladım n'est-ce pas ?” “Her şey için çok teşekkür ederim. Tekrar görüşürüz.

Kusura bakmayın ...” Güzin’in 1971’den bu yana Abidin’le paylaştığı ve son yirmi yıldır Abidin’in, Nâzım’ın, Münevver’in, Avni’nin, Fahri’nin, Behlül’ün, ana ve babasının ve diğerlerinin anılarıyla başbaşa yaşadığı ev-atölyenin kapısını kapıyorum.

Koridorda in cin top oynuyor. Sağlı sollu, karşılıklı altı kapı var, altısı da kapalı.Asansöre yürüyorum. Bekliyorum. Asansör geliyor. Kapısı artık sayılması nâ-mümkünücü kez açılıyor. Açılan kapıdan süzülüyorum. Asansör yalnızlık kokuyor.

Asansör konuşuyor: “Dokuzuncu kat, kapılar kapanıyor.” Kapanıyor kapılar. İniyorum. Bu

asansörle kaç kez Abidin ve Güzin’le indim. Çıktım. İndim çıktım.

Önce Abidin ayrıldı aramızdan. Sonra Güzin. Bugün asansörde ben tek başımayım. Yarın asansör bomboş kalacak. Bomboş. Bundan eminim. Bu kesin. Biz gidiyoruz, gideceğiz o kalacak. Ben de sıram gelince gitmiş olacağım çünkü.

Henüz değil.

Nitekim giriş katına vardım. Asansör, ince ve yıllar öncesinden ve konuşmaya başlamasından bu yana “Christine” ismini taktığım kadın sesiyle yeniden söze giriyor... Sus diyorum Christine sus, derdim büyük. Canım sıkkın. Öfkeliyim. Dertliyim.

Çıkıyorum asansörden. Giriş katında, asansörden çıkınca hemen birkaç adım ötede, sağda posta kutuları. Güzin artık akşam üzeri, saat altıya veya yediye doğru, minik minnacık adımlarıyla ve o hep genç kız edasıyla inip Le Monde’unu coşkuyla alamayacak. Alıp haberlere dalamayacak. “Dünyanın durumu çok kötü. Bizimki daha kötü. Neydi bizimkinin adı ? Hani şu ülkemizi yönetenin ismi?”

Binadan çıkıyorum. Avludayım. Daha birkaç yıl önce, bir akşam üstü, Güzin alışveriş dönüşü avluda top oynayan çocukların meşin yuvarlığı havadan kendisine doğru gelince yükselip harika bir kafa vuruşuyla “ağları havalandırmış” ve bunu bana birkaç gün sonra şenlikler içinde anlatmıştı. O gün çok gülmüştük, her zamankinden biraz daha fazla ve çok neşeli bir günümüzün şirin öğleden sonrasını birlikte geçirmiş, beşe doğru çayımızı içmiştik. Yanında Güzin’cik lezzetli bişeylerle.

O top şimdi üzgün, Güzin’i yakından tanıyan çocuklar da. “Madame Dino artık yok” çünkü. Evet kardeşlerim “Madame Dino n’est plus.” Güzin aramızdan ayrıldı. Takımımız artık bir eksik

çıkacak maçlara. Ama yine de kazanacağız tek tek maçlarımızı, çünkü ne taktikler vermişti bize. Ne taktikler. Anlatamam.

Birkaç adım daha, avlu kapısını açıyorum. Sokaktayım. Rue de l'Eure kadim sokak. Artistler sokağı. Artistler ve atölyeler.

Yürüyorum. Anılar peşimi bırakmıyor. Alésia taraflarına varıyorum farkında bile olmadan. Abidin ve Güzin, Münevver, Pertev Naili Boratav, Hayrunissa Hanım, Avni Arbaş, Henriette, Fahri Petek, Altan Gökalp, Stefan Yerasimos, Semih Vaner ve daha niceleriyle yürüyorum. Nâzım Hikmet te katılıyor yürüyüşümüze ve “Safları sıklaştıralım çocuklar” diyor. Şair Baba’ya sarılıp kalıyoruz Güneş’e bakarak. Bu işe Güzin çok şaşırıyor, ama belli çok mutlu. Çünkü Nâzım’ı Güzin kadar seven de az bulunur hani. Bir Abidin, bir Nâzım, bir de “Yaşar”.

1900’lerden, 1920’lerden, 1940’lardan, kimi için 1940’ların sonundan beri süren bir yürüyüştür bu ve ne zaman biteceğini de kimse bilemiyor bugün. Nihâî maçımızı kazanınca belki.

Rue d'Alésia'dayım demek. Burada sokağın sağlı sollu cafélerinde Abidin'e rastlamak mümkün. İyi bakın lütfen: Yanında belki Fikret Muallâ vardır. Belki Selçuk. Belki Gaye. Belki Alev. Belki Hüseyin. Belki de hem Hasan hem Hüseyin.

Plaisance metro durağına yaklaşıyorum. Montparnasse Garı hemen sağımda. Gökdelen'i göğü tırmalıyor, okşuyor, o Gökdelen/Göktırmalayan 1940'ların sonunda yoktu. Bu mahallede değişen sadece o değil.

Tam köprü'nün altındayken Gar'dan yola yeni çıkan bir tren geçiyor köprüden : Çufçuf çufufçuf çufuf çuf çufuf çuf çufçuf... yavaş yavaş çünkü henüz yolun daha başında. Kimbilir Fransa'nın batısındaki hangi kente, kasabaya, köye insan taşıyor... Çufçuf çufufçuf çufuf çuf çufuf çuf çufçuf ...

Trenin ince ve derin melodisi alıyor beni Paris'ten, Montparnasse'den, Alésia Sokağı'ndan ve "ışınıyor" : Birdenbiri kendimi Kayseri-Ankara treninde buluyorum. Yanımda Güzin. Abidin'le Adana'da evleneli iki yıl henüz dolmamış. Abidin cebren ve hileylen ve "mevcutlu olarak" askere alınmış, Adana'dan Kayseri'ye "mevcutlu olarak" getirilmiş ve "sürgün kıtasına" götürülmüş. Adana'da Abidin Paşa Caddesi'nde başı boş dolaşan o kara o kapkara öküzler bile bu işe şaşırılmışlar.

Nasıl şaşırmasınlar ?:

"Ciğerlerinden hasta ayol, adamın çürük raporu bile var. Bile bile askere aldılar, ayrıca boğazında çıban çıkmış ..."

Güzin böyle dert yaniyor. Ve Kayseri'den, asker Abidin'den ayrılışını ve Ankara yolundaki tren yolculuğunu aynen şöyle anlatıyor :

“Pazartesi sabahı saat üçte, Kayseri İstasyonu’nda Toros Ekspresi’ni beklerken bir bölük inzibat eri ve birkaç subay sıralanmış... Peron boyunca, birkaç metre arayla dizilmiş erlerden Abidin’in ‘koruyucuları’ tıklım tıklım gelen ekspresin vagonlarına dalıyorlar, böylece [Abidin’in] karısına yer buluyorlar ...

O [Güzin] vagonun penceresinden Abidin’le Şükrü’yü [Abidin’in asker arkadaşı] selamlarken, peron boyunca aralıklarla dikilmiş duran, hiç tanımadığı erler, askeri selamla uğurluyorlar. Onunla birlikte pencereden bakan ve sonradan Niğde ceza reisi veya defterdarı olduğunu söyleyen biri, bu garip törene bir anlam veremeyerek, ‘Eşiniz herhalde yüksek rütbeli bir subay...’ diyor.

O [Güzin] ise, Abidin’in çenesinin altındaki yaranın içine saldığı endişe ve [Kayseri’de] geçirdiği 48 saatlik uykusuzluğın etkisiyle hiç duymamış gibi pencereden görkemli Erciyes Dağı’nın son görüntülerine bakmayı sürdürüyor, bitkin ve dalgın... (...)”

Güzin Kayseri’den Ankara’ya ulaştığında, istasyonda, her zamanki gibi merak ve heyecanla bekleyen Azra Erhat’ı buluyor. Azra bir parça tedirgin. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi doçentlik yarışmasına, Keriman Hanımdan başka Vedat Bey de girecekmiş, dilci, bilgin ve ünlü... Güzin’in işi zor. Ama önemli olan sınava girmek, kazanmak ve bilhassa Abidin’i Kayseri’deki askeri kışladan kurtarmak ve Ankara’ya getirtip tedavisine başlatmak. 1940’ların tam ortasında, tedirgin ve zor günler yaşayan otuzlu yaşlarının şirinliği, cömertliği ve cesarati içindeki gençler gelecekte umutluydular. Ne olursa olsun.

... Çufçuf çufçuf çuf çuf çuf çuf çuf çuf ...

Yürüyorum. Montparnasse Garı hep sağımda kalıyor. Köprünün üstünden geçmekte olan tren tümüyle çekilip gitmedi henüz.

Tam o sırada solumdan bir güvercin havalanıyor : Pırrrr pırrrr pırrrr Doğu'ya kanatlanıyor. Gidiş Doğu'ya. Doğu'ya uçan güvercin aniden bir tabloya giriyor, ama bu tablonun çerçevesi yok. Bu tablonun ressamı da yok. Belki Ridley Scott olabilir yine de ve her ihtimale karşı : Blade Runner'de filmin zirve noktasında Rick Deckard (Harrison Ford oynuyor) ile "réplicant" Roy Batty (Rutger Hauer'in harika biçimde canlandığı) arasındaki ölümüne kavgadan sonra bu sonuncunun sağ omuzundan kanatlan ve yağmurdan sırlıklam başının sağ tarafında donup kalan ve olağanüstü bir resme dönüşen güvercin aklıma geliyor. Aklımda kalıyor:

İnsanoğluna ve insankızına en yakın yaratık güvercin olabilir sonucuna ulaşıyorum. Ben de o zaman güvercinlerimizle kanatlanıyorum. Başkenti terk ediyorum: Taklacı güvercinlerin ülkesine onlarla ve Güzin'le birlikte dönüyorum. Bir kez bile olsun dönüp arkama bakmadan.

Bu resim :

Yıl 1943: Eylül'den Eylül.
Abidin esilik hatıra fotoğrafıyla "eşleniyor".
(MSG Koleksiyonu)

ÖNEMLİ NOT : Bu bölümün hiçbir parçası ve yazarın özel koleksiyonundan çıkarıp burada önerdiği fotoğraflar ve Abidin

Dino imzalı “Bir evlenme” karikatürü yazarın önceden yazılı izni olmaksızın tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez. Bu kural Abidin Dino, Güzin Dino, Arif Dino konusunda yazdığım ve sitemizde ve değişik sitelerde bizzat yayınladığım bütün makalelerim, kitaplarım, ekitaplarım ve içerdikleri görsel malzemeler için de geçerlidir. Son zamanlarda sayısı artan bütün yazı ve makale hırsızlarına (“intihal” diyemiyorum çünkü bu sözcük artık çok masum kalıyor yeni tür hırsızlar önünde) duyurulur. Bilhassa.

(ayorum.com’da, 8 Haziran 2013, ve insanokur’da.)

UĞUR HÜKÜM : EŞSİZ UĞURCUK UĞUR

Uğur Hüküm
1970'lerin başından
itibaren Fransa'da
yaşadı. Coşkusu,
özverisi, candan ve
dayanışmacı
dostluğu,
sevecenliği,

gülyüzlülüğü ve bir de son derece mütevazi halleriyle unutulamazlar arasındaki yerini çoktan aldı. Radio France Internationale'da (RFI) Güzin Dino'dan sonra Türkçe bölümünü yıllarca yönetti, Güzin'in bıraktığı boşluğu en iyi biçimde doldurdu.

Paris'te birkaç dostuyla kurduğu Radio Soleil'le yurttaşlarımızın sesi oldu ve bilhassa hapishanelerdeki vatandaşlarımızın sesini duvarların ötesine taşıdı. Mahkum yurttaşlarımızın kaç tanesi Uğur sayesinde vatanın sesini duydu, Ruhi Su'yu dinledi, Nâzım'dan şiirlerle sarsıldı, kitap edindi, dertlerini bir parça olsa bile untabildi. Uğur ve çalışma arkadaşları onların herbirine birer pençere açtılar. Kimi özgürlüğüne kavuştuktan sonra Paris'e kadar ille gelip Uğur'u buldu ve ellerine sarıldı, kaldı.

Uğur Hüküm Cumhuriyet'teki yazılarıyla Fransızca bilen ama Fransız radyo ve televizyonlarını izlemeye ve Le Monde okumaya zaman ayıramayan birçok kadın ve erkeğin başvuru kaynağı ve bir anlamda referansı oldu. Cannes Film Şenliği üzerine yazdıkları, caz makaleleri, fransız siyasetine ilişkin analizleri her zaman işimize yarayacak özellikler taşıyor.

1981 sonunda ve 1982 başında Yılmaz Güney'in Yol filminin seslendirilmesi aşamasında en belirleyici yardımcılarından biriydi. Bunu ve daha birçok şeyi hiç bir zaman kamuoyuna yansıtmayacak kadar da arka planda kalmayı tercih etti.

Uğur çok hoş bir dost, çok iyi bir baba (her birini en iyi biçimde yetiştirdiği iki çocuk sahibi) olarak aklımızda hep.

Uğur'un aramızdan ayrılışı bu son aylarda Paris'teki yaprak dökümünün en beklenmeyeni ve aynı zamanda ölümün, bu kalles, bu hain, bu alçak "beyazın" çevremizde dolaştığının en somut ispatı. Canımız çok sıkkin. Bu çok efendi, hakiki İstanbul Çelebisi ve sürekli güleryüzlü dostu unutmak nâ-mümkün. Melih Aşık'ın bana gönderdiği iletide belirttiği gibi, "Anısı geride kalanlara yol gösterici olsun. Kalplerde onunla ilgili güzel duygular kalsın."

Uğur'u en son Güzin Dino'yla vedalaşma törenimiz sırasında, 5 Haziran 2013'te, önce hastanede, sonra Thiais Mezarlığı'nda gördüm. Güzin'i ve Abidin'i en iyi tanıyanlardan biri olarak Uğur onlarla hep en iyi ilişkileri sürdürmüş Parisli dostlarımızdan biriydi.

Güzin'in yattığı mekan, ardıçkuşu, kırlanğış, bülbül ötüşleri ve yemyeşil çevresiyle aklımızda kaldı. O gün Uğur'la uzun boylu konuşmadık çünkü herbirimizin etrafında dünya kadar insan vardı, ama en yakınıni yitirmiş iki kardeş gibi birbirimize sarıldık ve başsağlığı diledik. Güzin ona da bana da az ablalık yapmadı hani. Arada bir sıkı ve hakiki ağız dalaşlarıyla. Bu Güzin'in alâmet-i fârikası veya alâmet-i harikasıydı. Alışkındık. Güzin'in hele beni kardeşi Behlül'le karıştırmasına ve benimle kardeşiyle çocukken yaptıkları gibi atışmasına alışkındım. Dahası Güzin Abidin'in bize bıraktığı en son ve en kırılğan mirasıydı. Gözümüz gibi sakındık.

Uğur'la daha önce, 30 Mart 2013'te, İnsan Yılmaz Güney kitabımın Paris Kürt Enstitüsü'ndeki imza ve tanıtım toplantısında biraya gelmiş, uzun boylu konuşma fırsatı bulmuştum. Uğur o gün katılmasını ve Yılmaz Güney'e ilişkin anılarını bizlerle paylaşmasını rica ettiğim üç arkadaştan biri olarak geldi ve kısa tanıtım konuşmamdan sonra anılarını cömertçe sundu. İlk kez bu vesileyle 1981 sonunda o günlerde Güney'e yardımcı olan ve bunu herkesten gizleyen Yavuzer Çetinkaya aracılığıyla Yılmaz Güney'le tanıştığını ve ilk görüşme sonrasında Yol'un seslendirilmesinde çalışabilecek Türkleri ve Kürtleri seçme işiyle görevlendirilmesini ve bu işi Barbès'teki küçük bir stüdyoda nasıl yaptığını anlattı. Anılarını anlatması için davet ettiğim Nezihe de Uğur Hüküm'ün seslendirme için Kürtçe bilenleri aradığını bir Ermeni arkadaşından duyduğunu ve bunun üzerine Uğur'la görüşmeye gittiğini ve sonrasında anlattı. Uğur ve Nezihe sayesinde Güney'in o sıralardaki çalışma anlarını ve yöntemini dinledik. Böylece o günlerde Güney'in çevresinde çok sınırlı ve küçücük bir takımın varlığını öğrendik. Bu takımda Yavuzer ile Uğur yanında Gaye Petek, Neriman Petek, Mehmet Ulusoy, Keriman Ulusoy gibi isimlerin bulunduğunu da.

Toplantı sonrasındaki sohbetimiz sırasında Uğur'a bunları artık bir an önce yazmasını ve yayınlamasını anımsattığımda, "Yazıyorum, dedi, bütün geçmişimi, anılarımı anlattığım bir kitapta bunları da aktaracağım." Bize artık bu çalışmasının yayınlanıp meraklılarına ulaştırılmasını beklemek kalıyor.

Uğur o günkü konuşmasında geçmişini de kısaca özetledi : İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda kadrolu oyuncu olarak çalışmasını, Tuncel Kurtiz'le tanışmasını, 1969-1973 arasında ODTÜ'deki öğrencilik dönemini, Paris'e gelişini, Thomson Fabrikası'ndaki işçilik hayatını ve bunun onbeş yıl kadar sürüşünü, sendikacı militanlığını, Fransız Komünist Partisi üyesi olmasını, gazetecilik yaşamını, radyo deneyimlerini, yaptıklarını ve yapamadıklarını da... Bunların tümünü daha kapsamlı bir biçimde anılarında bulacağımızı umuyorum. O gün Uğur bize yazmakta olduğu anılarının ilk versiyonundan bir dilim sundu desem yeridir. Hepimiz merak ve hayranlıkla dinledik. Sayesinde sinema, medya, radyo ve gazetecilik konularında dünya kadar şey öğrendik.

Uğur, bu güleç yüzlü, en tatsız anlarda bile tebessümünü ihmal etmeyen hakiki insan, dayanışmacı ve gerçek dostumuz, Gaye Petek'in deyişiyle "Uğurcuk", hiçbirimizin aklının uçundan bile geçirmeyeceği bir biçimde ve bir anda, 27 Haziran 2013 perşembe akşamı kalp krizi geçirdi. Gaye'nin bana gönderdiği iletide aynen şunlar yazılı : "Dostumuz Uğur perşembe akşamı bir kalp krizi geçirdi, ilk yardım galiba geç ulaştı ve şu anda uyanamadı, galiba beyin ölüm durumunda. Bu yarın tam kesinleşecek, çok minnacık bir ümit kaldı ama mucizevi sayılacak kadar."

Uğur, Paris'in "149, Rue de Sèvres" adresindeki Necker Hastanesi'ndeki yoğun bakım biriminde kurtarılmaya çalışıldı. Ama bu maalesef mümkün olmadı. Uğur'cuğu son kez görmek umuduyla Gaye'nin iletlediği adrese gittim. Duroc Metro

istasyonunda iner inmez anımsadım : 1980'lerin sonunda Abidin'le malum hastalığının denetimi için buraya birlikte gelmiştik. Abidin hastalığının duyulmasını arzulamadığı için bu tür denetim veya doktor ziyaretlerine ağzı mühürlü dostlarıyla gitmeyi kural haline getirmişti. Abidin'le o gün birlikte gittiğimiz ve doktor denetiminden sonra ev-atölyesine birlikte döndüğümüz günden bu yana bu Hastane daha beter bir labirente dönüşmüş. Ne iyi ki Gaye'nin verdiği adres ayrıntılı. Gaye son birkaç yılını önce babası ve hepimizin de bir parça abesi Fahri Petek, sonra Güzin Dino ve bugünlerde de annesi Neriman Petek için hastanelerde geçirdiği için hastane adreslerindeki ayrıntıların önemini biliyor. Evet Necker Hatanesi'nde Uğur'cuğumuzun yattığı yoğun bakım birimini buldum ama onu son bir kez görmem maalesef mümkün olmadı. Kapılar ve pencereler çünkü mecazi manada mühürlenmişti. Eşinin arzusu önünde dostların yapacağı tek şey peki demektir. Ben de öyle yaptım. Uğur'cuğu son kez göremedim. Bakın burada Fransızların yöntemini beğendiğimi söylemenin tam zamanıdır : Ölünüz tabuta konulduktan sonra son bir kez görmek isteyenler için tabutun kapağı çok kısa bir süre için açık bırakılır ve isteyenler gidip elveda der. Fena değil.

Ne olursa olsun canım sıkkın ama üzölmüyorum çünkü biliyorum şimdi çıksam, bir küçük rakı ve bir parça beyaz peynir almak için köşedeki "Bizim Bakkal"a gitsem Uğur da mutlaka oradadır ve bana "Şehmus bak bu peynir yeni gelmiş, daha taze istersen bunu dene, biraz daha yağlı ama olsun daha lezzetli" diyecektir.

Veya birkaç adım ötedeki sinemalar sokağına dalsam Uğur elimle koymuşum gibi karşıma çıkacak, "Merhaba Şehmus, Cannes Film Festivali'nden dün döndüm, biliyorsun kısa film yarışmasında birincilik alan genç yönetmen ve oyuncusu ve aynı zamanda eşi bizde kalıyorlar." haberini verecektir.

Veya bir bulvarda yürürken aniden karşı karşıya geleceğiz, o bir basın toplantısına koşturuyordur ben bilmennereye, “Tamam telefonlaşalım, görüşelim, bir kahve içelim” deyip koşar adım yollanacağız.

Ve nihayet zaman, şu bilinen, akan ve çağlayan zaman duracak, bir café terasında bir kahve veya bir bira içimi sohbete dalabileceğiz.

Uğur’a defalarca söyledim, o çok iyi biliyor, Uğur’la aramızda hakiki bir “önsezi telefonu” vardı. Evet önsezi telefonu. Kaç defa gerçekleşti : Kaç defa sokağa çıkmadan önce birazdan şurada Uğur’a rastlayacağım ve Uğur bana şu konda şu bilgiyi verecek diyordum ve aynen gerçekleşiyordu. İki dost arasında bundan daha büyük, bundan daha hakiki bir duygu ve sezi birliği var mı ? Bilenler lütfen yazsınlar.

Bizler Uğur Hükümü’ü unutmayacağız. Okuyucularının, meraklılarının da bizlere katıldığını duyuyor, okuyorum. Ne mutlu Uğur’a.

Ne olur yani biraz daha kalsaydı, şu birkaç kitabını bitirebilseydi. Fena mı olurdu ? Ulan ölüm ne garip, ne kalles, ne zalim bir şeysin. Sen geldiğinde biz yokuz. Biz varken sen yoksun. Bi yakalasam seni ağzını burnunu kumlara sürtmemesem bana da Erganili Şehmus demesinler ! Bu yazdıklarımın en çok Uğur gülecek, biliyorum. Olsun. Ben de zaten onun için bu işi üstleniyorum. Sadece onun için.

NERİMAN PETEK

“yüce gönüllü hallerini
taniyanların destanı |
bir çığlık ve gözyaşı
tarihi, | bir güller ve
tozun tarihi, | bir buzul
ve yakan kumullar
tarihi, | bir akıl ve

delilik tarihi, | soyluluk ve utancın tarihi.” (1) Neriman Hanımın tarihi. Yazılan ama yine de eksik kalan bir tarihtir bu. Yaşamını a’dan z’ye eşine ve kızına adayan bir kadının, kahraman bir kadının tarihi.

1940’ların başında Neriman Hanım İzmir’de ortaokul öğrencisidir, piyano dersi de alan, kültüre ve müziğe meraklı bir genç : “Piyano dersini yaşlı bir Fransız bayan veriyordu. Karşıyaka’dan geliyordu.”

Neriman Hanım ailesini şöyle tanıtıyor : “Bizim ilk soyadımız Azâde idi. Yani ailemiz Azâde’ler olarak tanınırdı. Soyadı Kanunu çıkarılınca İdemen’i seçiyorlar.” Bu soyisim Sanki Fransızca ‘idée’ ile İngilizce ‘men’in biraraya getirilmesi sonucu oluşturulmuş bir isim. “Akıllıadam” diye çevirmek olası. Akıl/fikir/düşünce ile adam sözcüklerinden oluşturulduğunu kabul edersek. (2)

“Annemin ismi Saliha. Annemin annesi Çerkes’tir. Annemin babası İstanbul’da İran Başkonsolosluğu yapmış bir adam. Babam İzmirlidir. Annem de İzmir’de doğmuş. O da İzmirlisi sayılır. Babam İzmir’in büyük tüccarlarından biriydi.”

Neriman Hanım'ın babası Hüseyin Hüsnü İdemen o yıllarda İzmir'de elektrik, radyo ve benzeri alanlarda satış yapan büyük bir tüccardı. 1942'de Varlık Vergisi yürürlüğe girince Aşkale'ye gönderilmekten kurtulmak için "salınan", vilayet düzeyinde bir ölçüde dış görünüşe bakarak çok yüksek tutulan, vergi borcunu ödemek için herşeyini satmak zorunda kaldı. Aşkale'ye gönderilmekten kurtuldu ama mali ve maddi durumu sarsıldı.

Fahri Petek, İzmir'de liseyi yatılı okuduğu o günlerde, cumartesi öğleden sonra arkadaşlarıyla Tayyare Sineması'nda birkaç film izledikten sonra teyzesi Münevver Hanım'a gidiyordu. Teyzesinin sevimli kızı Muallâ o günlerde ortaokul öğrencisi ve en yakın arkadaşı Neriman'la cumartesileri kendi evlerinde ders çalışıyor. Eh! Ders çalışırken kimi meseleleri çözemiyorlar. Hele biyoloji, kimya ve matematikte! O zaman kimyası ve hele matematiği çok kuvvetli olan Fahri'ye danışıyorlar elbette. Neriman ile Fahri böyle tanışıyor, bu arkadaşlık nişanlanmaya gidiyor.

Nişanlı genç kız İzmir’de kalıyor ama nişanlı genç yükseköğrenimi için İstanbul’a gidiyor. 1941-1942 ders yılı başında Fahri Petek İstanbul Eczacılık Mektebi’ne kayıt yaptırıyor. Neriman Hanım asla unutmuyor: Fahri Petek, İstanbul’dan ona arkasına “Nerimanıma” (aynen) yazılı fotoğraflar gönderiyor. Bazen tek başına çekilmiş bir fotoğraf oluyor bu. Bazen bir arkadaşıyla çekilmiş.

O yıllarda Fahri Petek komünistti: Genç Fahri, Marx, Engels veya Lenin okuyarak komünist olmadı. 1930’larda halkının içinde yaşadığı, yaşamak zorunda kaldığı durumu kendi gözleriyle görünce komünist oldu. En doğal biçimiyle benimsedi komünistliği. Türkiye Komünist Partisi (TKP) üyesi olduğunu kendisine 1940’ların başında Hadi Malkoç söyledi : “Parti’ye alındın Fahri.” Fahri, Haziran 1946’da ise o günlerde kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi’nin (TSEKP) üyesidir.

Türkiye Cumhuriyeti’nde 1940’larda zor meslektir komünistlik. İşte Neriman Hanım böyle bir delikanlıyla nişanlandığı ve evlilikten itibaren bütün yaşamını bu insana adadığı için hakiki bir kahramandır. Nitekim Fahri Petek, tutuklanma tehlikesi söz konusu olunca, Temmuz 1949’da Bergama’ya, İzmir’e, İstanbul’a, Türkiye’ye, eşine ve yeni doğmuş kızına, yani bebek Gaye’ye hoşçakalın demek zorunda kaldı : Ver elini Paris! Paris al beni kucağına, kurtar beni ne olur.

Fahri Petek, eşi ve kızına yıllar sonra kavuşabildi ancak. Devlet yakalarını bırakmadı. Üzüldü Fahri ve Neriman Petek. Ama Fahri bilimsel çalışmalarına aynı bilgelik ve aynı kararlılıkla devam etti. Neriman Hanım evinde terzilikle aile bütçesine katkısını sürdürdü. Fahri bilimsel toplantılar, bilimsel kongreler, kollokyumlar için Fransa dışına çıkabildi. 1990’ların başına dek bir tek vatanına dönemiyordu. Yıllarını onun için, onun kurtuluşu için verdiği o güzelim vatanına : Bergama’nın bağları, İzmir’in rıhtım ve plajları,

Taksim Meydanı, Ramî, Karagümrük, Üsküdar, Adalar, onsuz. O onlarsız. “Bu devlet böyle bir Şey işte kardeşim. Ne yapmalı?”

Yaşam sürdü : 12 Temmuz 2008’de Fahri Petek ve eşi evliliklerinin 62. yild n m n  kutladılar. Dile kolay : AltmıŐ iki yıl. AltmıŐ iki kere bravo ! Bu zaman dilimi içinde çok acı çektiler. Evet bu da doğru : Bunun adı evrensel acıdır. Evrensel acı. Çok zorluk çektiler evet çok... Sürgün hayatı zor iŐtir : Bilen bilir. Ama tek çocukları Gaye’yi çok güzel yetiŐtirdiler : Ona daha minicik bir kız çocuğu iken son derece eğlenceli bir yaşam sunmayı bildiler : Ana ve baba belki a  kaldı ama o minik  ocuk açlık nedir bilmedi. O acıyı, o zorlukları o minik çocuğa hissettirmediler: Ana-baba olmak sanatı budur işte! Bütün kötülük adamlarına ve bütün k t l klere rağmen Fahri Petek, Neriman Hanım ve Gaye acıların üstesinden gelebildiler. Zorlukları aŐabildiler. Yılmadan çalıŐtılar, yarattılar. Yıkılmadılar asla. Yılmadılar evet. EĞilmediler. Dik durdular. Dik durmasını bildiler. Bu da bize yeter. Bütün kötülük adamlarına ve bütün k t l klere nanik.

Petek’ler 1950’lerin ikinci yarısından itibaren Paris’in doğusunda, baŐkente bitiŐik Les Lilas’da oturdular. Fahri Petek, Neriman Hanım ve Gaye’nin hayat hikayesini yazdığım günlerde onları pek çok kez ziyarete gittim. Uzun çok uzun sohbetler yaptık. Fahri Petek’in “Vakti kerahat geldi” demesi üzerine saat ondokuzotuz veya yirmiye doğru birer kadeh bir Şeyler içtik. Birlikte yemek yedik. Neriman Hanım’ın ağzınıza layık ekŐili etli bamyaları, canımın i i karniyarıkları, yağı yerinde tuzu yerinde piriç pilavları nasıl unutulur Kurban? Elli yıl aynı mahallede oturursanız siz mahalleyi ve mahallelileri bu arada bilhassa iyi kasabı, iyi bakkalı, iyi fırını tanırırsınız. Onlar da sizi tanırılar. Bunun yararı : HerŐeyin en iyisini size satarlar. Huyunuzu suyunuzu bilirler  nk . Ah! Neriman Hanım’ın yemekleri : Yemesi güzel elbette, ama bunlar

sadece güzel birer yemek te değil, birer maymuncuk : Açmadığı kapı kalmadı. Ne anılar hücum etti ne anılar...

Tadımlık bir anıyı buraya alıyorum. Yaşasın yoğurtlu bakla ! İşte konuştuklarımızdan:

Fahri Petek : Yoğurtla şarap gitmiyor gibi. Bence yoğurtla rakı gidiyor.

MŞG : Bakla yemenin bir avantajı var enazından : Ağzımızdaki baklayı da çıkarabiliyoruz (!)

Neriman Hanım : Bakla yoğurtsuz yenmez.

MŞG : Yani...

NH: 1951 olmalı, Paris'teki günlerimizde, Fahri'nin birkaç arkadaşı geldi eve.

Henüz Fahri'nin Parisli arkadaşlarına o kadar alışmamışım. Tesadüfen bakla pişirmişim. Ama Paris'i iyi tanıyamadığım için dereotu bulamamışım ve dereotu yerine nane uydurmuşum. Neyse arkadaşları ve Fahri yemeği kibarca yediler. Kimse bir şey söylemedi ama ben itiraf ettim : Dereotu bulamadığım için nane koydum kusura bakmayın dedim. Aradan yıllar geçti: 1990'ların ortasında olmalı, Türkiye'de İzmir'de tatil deyken, akrabalar beni Çeşme'ye misafirliğe götürdüler. Birçok insan var, o arada da bir adam kibarca bana yaklaştı ve aramızda şu konuşma geçti:

- Merhaba Hanımefendi, beni tanımadınız herhalde?
- Merhaba, maalesef tanıyamadım.
- Ben Paris'te size gelmişim.
- Öyle mi? Ne zaman?
- 1950'lerin başında, size kendimi tanıtayım mı?
- Aaa tabii memnun olurum.
- Size geldiğimde bakla pişirmiştiniz ve dereotu yerine nane

koymuştunuz.

- Aaa evet evet işte şimdi inandım size.

(Gülüyoruz).

Ve Neriman Hanım ekliyor : Şimdi her bakla pişirdiğimde hep o olay aklıma geliyor. Ama artık dereotu olmadan bakla yapmıyorum elbette.”

Evet işte böyle : Yemeklerimizin tadından sevimli dostluklara yolculuğa çıkmak. Yaşamak kısacası. Yaşamımızdan kalanları gençlere emanet etmek.

Bu uzun görüşmelerimiz sırasında Fahri Petek’ten ve Neriman Hanım’dan çok şey öğrendim : Hayat dersleri aldım.

Petek ailesinin evindeki düzenden sorumlu insan Neriman Hanım’dı. Nitekim Fahri Petek: Bir Hayat, Üç Can isimli kitabımın hazırlıkları süresince Fahri Petek’le evlerinde sohbet ederken Neriman Hanım zaman zaman ortadan kayboluyor ve bir süre sonra “İşte gazeteler”, “İşte fotoğraflar” diyerek çıkageliyordu : Evet Les Lilas’daki Anadolu, kekik, dereotu, dostluk ve yoldaşlık parfümüyle yüklü evdeki küçük odada, koridordaki kitaplıkta, yatak odasındaki dolaplarda, değişik çanta ve kutularda birçok belge, fotoğraf, gazete vardı ve onları bize Neriman Hanım bulup getiriyor ve her seferinde sohbetimize yeni bir boyut kazandırıyor. Evet söyleşiler dizisini daha çok Fahri Petek’le yaptım ama Neriman Hanım yardımını asla esirgemedi. O yüzden de o kitap aynı zamanda Neriman Hanım’ın da kitabıdır.

2 Mayıs 2017 Salı günü Gaye Petek’ten şu iletiyi aldım: “ Sevgili Şehmus, haberin olsun istedim, onunla da epey vakit geçirmiştin... annemi kaybettik, geçen perşembe vefat etti hastanede, bu perşembe Les Lilas’da toprağa verilecek. Onun da mumu söndü ama sağlığı çok bozulmuştu, neyse ki fazla acı çekmeden kurtuldu.”

Neriman Hanım'ı en son Gaye ile birlikte hastanede ziyaret etmiş ve deliler gibi gülüp durmuştuk. Ayrılık saatinin geldiğini duyumsuyorduk. Bize burada kahraman kadınların, yaşamını eşine ve kızına adayan ve onların başarması için saçını süpürge yapan kadınların en iyi temsilcilerinden biri olan Neriman Petek'in anısı, yaşamı, yaptıkları, bize bıraktıkları önünde saygıyla, sevgiyle, özlemle eğilmek kalıyor. Bu da zor. Bu da bizim tarihimiz. Unutmuyoruz. Sahipleniyoruz:

“insanların gördüğü düşün tarihi, insanların insanlığa doğru uzun yürüyüşünün tarihidir bu. (...) bizden çok uzaklardan gelip çok uzaklara gidecek bir tarih!” (1)

NOTLAR

1. Francis Combes: “Ayinin Giriş Duası” şiirinden: Ortak Dava (Cause Commune), çeviri: Özdemir İnce,
2. 1935 Tarihli Dil Kılavuzu “idemen” sözcüğü için “entellektüel” karşılığını veriyor.

(ayorum.com, 4 Mayıs 2017.)

FRANÇOİSE RASTOİX : ULUSLARÜSTÜ

Françoise kitapevi kurucusu, sahibi, yayıncı ve çevirmendi. Ana ve babasının, kardeşlerinin, akrabalarının, yakın dostlarının

ve sevenlerinin şiirsel kısaltmasıyla Fanfan'ın belirgin özellikleri pek çok. Ama en önce şu üçünün belirtilmesi gerekiyor : feminist, komünist, Türkiye hayranı.

Fanfan en doğal biçimiyle feministti. Anadan doğma. Onun için kadın ve erkek eşitliği doğanın arzusu, yaşamın en iyi biçimde ifade edilmesi, toplumsal, siyasal, ekonomik dengelerin adil ve özgür biçimde somutlaştırılmasıydı. Feminist nutuklar atmadı hiç. Bir feminist olarak ilişkilerini düzenledi ve öyle yaşadı. Bu bakımdan kimseye tek kuruş borçu yoktur. Alacağı vardır mutlaka, ama o buna da pek önem vermezdi. Vermesini bilir almasını beçeremezdi çünkü.

Françoise en hakiki ve en samimi biçimde komünistti. Fransız Komünist Partisi'nin (FKP) bir hücresinde doğdu desem yeridir. Emziğinde L'Humanité'nin başyazılarından izler vardı. Belki ortaokulda belki daha önce FKP üyesi oldu. Ve siyasi aşkınlığı asla terketmedi. Vefanın böylesi az görülür. 1981 sonrasında François Mitterand'ın ve Sosyalist Parti'nin saman altından su yürütür yöntemleriyle FKP'nin tabanını çekmesi, FKP'nin kolunu kanadını kırması üzerine seçmen sayısının azaldığı günlerde bile Françoise Partisi'ni terketmedi.

L'Humanité'nin artık maliyetini bile çıkaramayacak derecede az sattığı zaman dilimlerinde de Fanfan gazetesine aboneliğini sürdürdü. "Hâlâ L'Humanité mi okuyorsun ?" diye takıldığım anlarda bile başını öne eğdi belki ama gazetesini okumayı asla bırakmazdı. Okuduğu L'Humanité'leri asla atmaz, kitapevinde bir köşede bana vermek üzere saklardı. Tamam zamanı gelince arada bir Libération da hatta Le Monde da okumaya başladı ama L'Humanité tiryakiliğinden asla vazgeçmedi. Françoise FKP yayın organının tek ve son okuyucusu olmaya adaydı. Bugüne kadar gösterdiği vefa bunun ispatıdır. Hakiki ve samimi komünist geleneğinin gereği ve gerçek bir demokrat olarak sivil toplum örgütlenmelerinin hemen hemen tümünde görev aldı. Elinden geleni yaptı. Bir ömre sığdırılabilecek bütün militanlık örneklerini verdi. Her 1 Mayıs'ta gösteri ve yürüyüşte yerini aldı. Her dayanışma girişiminde elinden geleni yaptı.

Fanfan'ı siz Paris mazlumlarına sorun onlar evet bilhassa onlar size en iyisini anlatacaklardır.

Françoise Türkiye hayranıydı. Kaç kez gitti kaç kez geldi. Dünya kadar insanla arkaş oldu. Bunun sorumlusu Abidin Dino'dur. Abidin'e Türkiye Cumhuriyeti'nin fahri büyükelçisi denmesinin

nedenlerinden biri de budur : Abidin'i seven ülkesini de seviyor. Onu seven yurttaşlarını da bağrına basıyor. Françoise'ın Abidin'le tanışmasını ve sonrasını Abidin'in hayatına ilişkin çalışmamın üçüncü cildinde anlatıyorum. Burada yinelemeyeceğim. İşte bu hayranlığın, sıcaklığın, dostluğun içinde Françoise Anadolu'nun efendi, dinamik ve yardımsever, devrimci genci Rüstem Güçüyener'le tanıştı. Ve bu iki genç Paris'te kimsenin cesaret edemeyeceği, aklına bile getiremeyeceği bir işe birlikte ve acemiliğin verdiği heyecan ve coşkuyla başladı : Türkçe kitap, dergi, gazete satacak bir kitabevi açmak. Açtılar : Özgül Kitabevi 1982'nin ortalarında, ben diyeyim mayıs siz deyin haziran, açıldı. Ne davul ne zurna. En sessiz ve en doğal biçimde. Rue de Lancry'de. Evet evet Özgül Kitabevi'nin ilk adresi Rue de Lancry'dir. Daha sonra Rue de l'échiquier'ye taşınıldı.

Eylül 1982'de Fransa'ya bilmem kaçınıcı kez varışından birkaç hafta sonra bir rastlantı sonucu elime geçen bir gazetede ki "Paris'te Türkçe Kitabevi" başlıklı küçük bir duyuru dikkatimi çekmiş, adresini not edip o gün veya ertesi gün oraya, Rue de Lancry'ye, bir akşam üstü damlamıştım : Geniş bir mekan, solda yere serili gazetelerin üstünde yanyana dizilmiş, yüz, belki yüz elli, belki iki yüz kadar kitap. Tek tek ve bir parça hüzünle muhtemel okuyucularını bekliyor. Sağda derme çatma bir masanın etrafında yine derme çatma iki sandalye ve biri duvarın önünde oturmuş öbürü tam karşısında iki bayan. Çay saati, çay içiyorlar."Bonjour"dan sonra, ilk sözü Françoise'ın "Çay içer misiniz?" oldu. Françoise'la böyle tanıştık. Ve bu tanışıklık sıkı bir arkadaşlığa, hakiki dostluğa dönüştü zaman içinde. Zaman devrildi. Aktı geçti ve 23 Mart 2013'te Özgül Kitabevi'nin "fermissage"ını birlikte idrak ettik. Bu tarihten bir ay kadar önce Özgül'e uğradığımda Rüstem, kitabevini sattıklarını ve Mart sonunda kapatacaklarını söyleyince, "Böyle sessiz sedasız

kapatmayalım, mutlaka bir veda toplantısı düzenleyelim, bir-iki bardak bir şeyler içip anılarımızı tazeleyelim” dedim ve tarih olarak da önce 26 Martı önerdim. Ancak bir cumartesi gecesi düzenlemenin daha uygun olacağını hesap ederek 23 Martta karar kıldık. Bu tarih Abidin Dino’nun 100. doğum yıldönümüne denk geldiği için de epey anlamlıydı.

Evet 23 Mart 2013’te Özgül Kitabevi hakiki bir veda toplantısına sahne oldu. Herkesin ismini saymayacağım ama Françoise’in kadim dostlarından Şükran Efil, Ayten Güneş, Nazmiye, Emine, Malike ve Türkan’ı anmadan da geçmemeliyim. O gece herkes Özgül’e mutlaka uğradı. Anılar ve iman tazelandı.

İki gencin birkaç yüz kitapla, amatörce ama hakiki kitapsevgisiyle, aşkla, özenle ve titizlikle başlattıkları ve zorluklara karşın sürdürdükleri bu serüven romanlıktır. Yazılması gereken.

Birçok insana, kadın, erkek ve çocuğa kitap okuma alışkanlığı kazandırdılar.

Kitap, dergi, gazete okunmasının sürgitmesi umudu ve amacıyla zaman içinde tercüme ve danışmanlık işleri de yapan ve bu vesileyle birçok genç, Paris’e yeni gelmiş Fransızca bilen öğrencilere, kimi dostumuza ekmek kapısı açan, mesleği öğreten Françoise ve Rüstem’e hepimiz, evet hepimiz, şu veya bu biçimde borçluyuz. Borcumuzun tümünü ödemek için de herkes gerekeni yapmadı. Bunların da yazılması gerekiyor. Paris Kitabı çünkü unutmaz.

Kitaplarla dolu karton kutuları Türkiye’nin köy ve kasabalarına hediye olarak gönderen Françoise ve Rüstem kitap aşkının coğrafyasını genişlettiler. İmza günü, kitap tanıtım toplantıları düzenleyip Paris’li okumuş yazmışlarımızın biraraya gelmesini, bir

veya iki bardak bir şey içmelerini, üç beş satır sohbet etmelerini sağladılar.

Özgül Kitabevi sonuç itibariyle karşılaşma, buluşma, tartışma, sohbet etme, hasret giderme mekanı olarak anılarımızda. Ve bu işte Françoise hep dinleyen, yardım etmeye hep hazır, sevecen, gözlerinde umut ve gelecek coşkusu, Büyük İnsanlık için hemen harekete geçecek güzellikleriyle aklımızda. Bu da bize yeter.

NOTLAR

Birinci not : Françoise'ın yeğeni Sébastien Rastoix'nın arkadaşı William Denayre ile gerçekleştirdiği "Kitabevi" isimli çok kısa filmi sakın kaçırmayın.

İkinci not : Bu makale yayınlandığı kaynak belirtilmeden kullanılmasın lütfen. Ekteki fotoğraf alınacak olursa Sébastien Rastoix imzası unutulmasın lütfen.

(ayorum.com, 16 Mayıs 2014, cerideimülkiye.com, insanokur.)

AHMET KAYA

Can adamdı. Candan adamdı. Mütevaziydi. Kalender tanımlamasına en iyi uyan birkaç insandan biriydi Ahmet Kaya. Kararlı. İnançlı. İnanmış. Kavganın içindeydi.

Türküleri hep ağlamaya yakın duran kırgınlık ve isyan, red ve başkaldırı tomurcuklarının yeşerdiği güzelliklerdir. Türküleri bizimle kardeşdir.

Sesinde hep bir melankoli duyumsanır ve o nedenle mutlaka ağlatırdı (ve hâlâ ağlatır) dinleyicilerini.

Başı dumanlıydı Ahmet Kaya'nın. Başı öfkeli. Başkaldırıya davet ediyordu.

Türkülerinde gerçek yaşam. Mücadeleler yüklü yaşam. Dertler ve arzular taşıyan. Ve asla yorulmayan. İsyanlara gebe yaşam.

Onun için Ahmet Kaya "Başkaldırıyorum"u en iyi söyleyendi. Söylemek için çünkü bilmek lazım. Bilmek için çünkü yapmış olmak, yaşamış olmak gerekir. Ahmet Kaya hem oydu hem de bütün bunlara sahipti :

"Ağladıkca / ağladıkca dağlarımız yeşerecek / görecek / göreceksiniz" diyen ozandır Ahmet Kaya. Ağladıkça...

Duyarlıydı. Çok duyarlıydı. Türkülerinin, sözcüklerinin toplumsal, kültürel ve siyasi eylemlerden daha etkili olduğuna inanıyordu. Öyle olduğunu sanıyordu. Sanatçıyı sanatçı yapan özelliklerden biri budur işte.

Evet duyarlıydı Ahmet Kaya : Halkına, geniş çok geniş toplumsal ailesine, kendisine ve ailesine yapılanlara, yapılan haksızlıklara, sömürüye, küçük görmelere, kimliklerin rededilmesine

umursamaz kalamıyordu. Duyarlılığı buralardan geliyordu. Bu da sanatçının özüdür.

Ahmet Kaya ozandı. Çeketini yağmura asar. Ağzından ayışığı fışkırır. Kunduralarını güneş ışıklarıyla boyar. Gençliğini kimse bilmez. Bir o bilir. Bir o.

Çocukken saz çalmaya meraklıydı ve saz çaldı. Karnı açkınca Malatya'nın devrimci kaysılarından yedi. Kiraz ağacında gömleği yırtıldı. Uçurtması tellere takıldı. Penceresiz kalmadı ama Ahmet Kaya. Hayatın içine girdi. Bir daha çıkmamacasına.

Türküler söyledi. Türküler yazdı. Şairdir bir anlamda Ahmet Kaya. En iyisinden.

Sözleri, satırları ve türküleri gerçek hayattır : Fransa'da Renaud, Şili'de Victor Jara, ABD'de Bob Dylan ve Joan Baez ile akrabadır. Anlatıcısıdırılar gerçek insanların yaşamını türkülerinde. Yaşanan yaşamı seslendirirler. Palavra yok burada. Gerçek hayat var.

Ahmet Kaya Kürttü. Özgürlük hayranı ve Kürt halkının davasının inanmış ve kararlı savunucularındandı.

Ahmet Kaya ile 8 Ağustos 1989'da Paris'in güney banliyölerinden Grigny'de bir dostunun evinde tanıştım. O günlerde kısa bir süre için yurtdışına çıkmıştı. Ve 29 Temmuz 1989 tarihli Hürriyet gazetesi uydurma bir haberle Ahmet Kaya'nın "Fransa'ya iltica ettiğini" yazmıştı. Ahmet Kaya bir basın toplantısıyla hemen yalanlamıştı bu asparagası, ama buluşup bu uydurma haberin nedenlerini konuşmak ve biraz sohbet etmek istedim. Öyle de yaptık.

O günkü konuşmamızda Avrupa'ya yıllar sonra yeniden gelmesi vesilesiyle neler duyumsadığını da anlattı. Verdiği konserlerde dinleyicilerin tepkilerini de aktardı. Daha 15-16 yaşındayken bir

süre yaşadığı Almanya ile 1989 Almanya'sı arasında karşılaştırmalar da yaptı. Ahmet Kaya o gün birkaç saat süren söyleşimiz sırasında birçok şey anlattı. Ve bir ara aynen şunları söyledi :

“Türkiye'nin insanlarını, devrimcilerini ve emekçilerini özledim.”

Ülkeden ayrıralı daha birkaç hafta olmuştu ama o daha şimdiden özlem duyuyordu : Ülkesine ve ülkesinin sevimli insanlarına. (Bu söyleşinin tümünü Söyleşiler : Vir-Gül-Üne Dokunmadan isimli kitabımda bulabilirsiniz. Kaldıraç Yayınevi, İstanbul, 2008.)

Ahmet Kaya'nın 1999'da Paris'e yeniden gelişi ve 16 Kasım 2000'de vefatına kadar süren dönemi anlamamız için bu sözleri son derece açıklayıcıdır. Evet Ahmet Kaya ülkesine ve sevimli insanlarına hayrandı, Aşıktı. Duyarlılığının kaynağı oradaydı, onlardaydı.

1989'dan 1999'un ilk aylarına kadar Türkiye'de kaldığı süre içinde birçok konser verdi. Albümlerini albümleri izledi.

“Yorgun Demokrat”tı belki ama asla yorgun bir sanatçı olmadı Ahmet Kaya. Hep çalıştı, çalıştı ve yine çalıştı. Cömert ve yaratıcı olması boşuna değil, emin olunuz. Birçok şey yaptı. Bir şey hariç : Keselerini açıp önüne dünyalar kadar para dökmelerine rağmen, gazino ve/veya barlarda türkü söylemedi. Kural sahibiydi Ahmet Kaya. Kurallarına saygılı. Dinleyicileriyle ve hayranlarıyla ilişkisini sıkı ve sahici konserleri, albümleri ve kasetleriyle sürdürdü.

Sonra yeniden Paris'e geldi. Neden geldiğini artık anlatmıyorum. Biliyorsunuz mutlaka. O hain kışkırtıdan, o alçakca kışkırtıcılıktan sorumlu olanların pis pis sırtmalarını gözlerimizin önüne getirmek mümkün. Yılmaz Güney, Nâzım Hikmet gibi halkla en iyi ilişkileri kurmuş olan bir sanatçımızı daha yurt dışına çıkmak zorunda bıraktıkları için kına yakmışlardır emin olunuz. Ama Ahmet Kaya

Avrupa’da bütün duyarlılığını ve bütün zekasını halkının hizmetine sunmaktan çekinmedi. O halkını seviyordu. Halkı da onu. Boş durmadı : O kısacık zaman içinde konserler, konserler ve yine konserler... Televizyon ve radyo programları... Ziyaretler... Yeni insanlar... Yeni yüzler... Düş kurmayan gerçek yüzler.

Birçok tasarısı da vardı Ahmet Kaya’nın. Tıpkı Yılmaz Güney ve Mahmut Baksı gibi kafasında binbir projesi bulunuyordu. Sinemayla ilgileniyordu örneğin. “Yılmaz Güney’in Umut filmiyle başlattığı anlayışı ileriye taşımayı” hedefliyordu.

Temmuz 1999’da Yeşim Ustaoglu’nun Güneşe Doğru filmi üzerine Paris’te sohbet ederken, şunları söyledi : “Gecekondu evindeki sahneler teknik bakımdan yetersiz. Bizzat bir evde çektiklerini sanıyorum. Oysa bir ‘plato’ yapılıydı ve orada çekilseydi o sahneler daha yerinde olurdu. Kameralar iyi kullanılmamış.”

Bu filmin konusuna ilişkin olarak ta şunları belirtti : “Kürtler bugün kentlerde esrar, uyuşturucu, kadın ticareti ve benzeri pis işlerde çalıştırılıyor, böylece yok edilmeye çalışılıyorlar. Bu tipler gösterilmeliydi. Benim için çelişki metropollerde. Böyle bir filmi gecekondundan başlatmak gerek.”

Bu konunun Zeki Demirkubuz’un Masumiyet filminde işlendiğini hatırlatmam üzerine Ahmet Kaya, bu filmi çok beğendiğini söyledi ve şunları ekledi : “Evet, haklısın, doğru. Zeki Demirkubuz iyi bir sinemacı.”

Klipler yanında uzun filmler yapmak istiyordu. Daha çok şey yaratacaktı Ahmet Kaya, konserlerden ve turlardan vakit kalsaydı. Kimse ona ayrılan zamanın kıt olduğunu bilmiyordu. Bilmesi de mümkün değildi. O koşturuyordu, zamanla yarıştıyordu.

Ahmet’in derdi başkaydı :

Boğaziçi'nden, ailesinden, eşinden ve çocuğundan uzakta olmak. "İstanbul'da bir seslenince sesim öte yakadan duyulur" diyen Ahmet Paris'teydi ama Paris onda değildi. Ahmet yalnızdı Paris nam rüküşte. "Kapıda adımı / adımı sorma anne" denilen mekan burasıdır işte. Paris çünkü başkent değil sadece başabelakenttir aynı zamanda. Ah anne ah! "Beni burada arama anne"! "Saçlarına yıldız düşmüş, koparma anne." Ağlama anne ağlama : Kapına kapandım ana kurbanın olam ana ağlama. "Yağmurları biriktir anne".

Bu kentte kardeşlerim, yalnızlık, sokaklara, caddelere, meydanlara, lokantalara, sinema salonlarına ve evlere sinmiştir. Ve bu yalnızlıktan kurtulmak mümkün değildir. Hele siz de yalnızsanız.

Eşinin ve kızının sık ziyaretleri, iyi ve yakın dostlarının yol arkadaşlığı, yoldaşlığı da Ahmet'i bu yalnızlıktan kurtarmaya yetmiyordu. Yetemezdi. "Sürgün halini yaşamayı redediyorum." demesi bundan.

Bu Ahmet Kaya sokağa çıktığında tanınmışlığa, lokantaya gittiğinde büyük bir sevgi ve coşkuyla karşılanmaya alışmış Ahmet Kaya'dır. Bu Ahmet Kaya ki bir yere çıktığında birçok arkadaşı, kardeşi, eşi ve dostuyla gitmeye alışkın Ahmet Kaya'dır :

Paris'in yalnızlık kokan akşam saatlerine ayarlayamadı kendini. Alışamadı Ahmet Kaya. Alışamazdı da. Avrupa türü yaşam biçimi Ahmet için değildi. Daha önce Yılmaz Güney için olamadığı gibi. Zordu bu yaşam biçimi. Tatsızdı. Çekilmezdi. Cumartesi yalnızlıklarının ağırlığında kaldırılması olanaksızdı...

Ama ne olursa olsun Ahmet Kaya Nâzım Hikmet'le dolaştı Paris sokaklarını, gençliğini yaşadı...

Ve sonra zamanı gelince Yılmaz Güney'le buluştu : Pere Lachaise'de şimdi iki sevimli insan, iki devrimci, iki çok iyi sanatçı komşudur. İnanmayacaksınız belki ama yattıkları mekanlar birbirine iki adımlık mesafededir. Yılmaz'ı ziyarete giden Ahmet'e, Ahmet'i ziyarete giden Yılmaz'a ugramadan ayrılamaz oradan. Ve kimi bir de bakarsınız herbirine üç gül bırakır : Biri kırmızı, biri sarı, biri yeşil. Birkaç adım ötede bakarsınız pat diye karşınızda Edith. Hangi Edith mi ? Edith Piaf İki Gözüm. "Serçe" Edith evet, ta kendisi. O da bizdendir : Ahmet Kaya gibi sokakların dilini konser salonlarına taşıyan sanatçıdır çünkü Edith. Sevimli. İnce. Güleç. İşte bir ağaç altında Yves Montand ile Simone Signoret. Burası Paris tamam, buna bir itirazımız yok. Ama bakar mısınız lütfen : Edith gerçek soyadıyla Gassion : Biraz İspanyol, biraz Berberi, biraz İtalyandır. Yves Montand asıl adıyla Yvo Livi ise işte ismi üstünde ya, tamamen İtalyan : Babası Mussolini faşizminden başını, eşini ve çocuklarını kurtarıp Marsilya'ya sığınmış İtalya Komünist Partisi ve daha sonra Fransız Komünist Partisi militanı, sıkı bir adam. Anası tam bir "mamma". Aynı mekanda Auguste Blanqui'yi de buluyoruz : "Le partageux de La Commune de Paris". Sonra "Sosyalizm ve Barış mücadelesinin eşsiz militanı" Henri Curiel'i de. Marx'ın genç ve güzel kızı Laura ile damadı Paul Lafargue'ı da. İkinci Savaş yıllarının Direnişçilerini ve isimli isimsiz binlerce ihtilalciyi de. Herkes burada. Jim Morrison bile gelmiş : Ta ABD'lerden kalkıp, koşarak. ABD'de kalsaydı kimbilir kaç yıl hapis cezası kesilecekti : Nedensiz! Abdurrahman Qassımlo ise biraz yukarıdaki tepede yatıyor. Yoldaşlarıyla. Tarih tarihiyle buluşuyor burada. Kime yalnız kalmıyor.

Ülke özlemi baki. Ahmet Kaya yalnız değil. Bu doğru. Ama bu kadar erken gelmek mi gerekiyordu randevularına ?

Çok genç ayrıldı Ahmet. Çok genç evet : 43 yaşınızda elveda demek ölüm değil haksızlıktır. Bunun adı ölüm olamaz.

Kaya'yı anlamak ve anısını yaşatmak umuduyla tarihini, gerçek hayatını, sanatını yazmak isteyenlerin, isteyeceklerin onun bütün söylediklerini ve yaşadıklarını inceleyeceklerinden eminim. Kültürel dünyamızda çok kısa zamanda çok büyük bir çıkış yapan ve sınırlı zamanına dünya kadar iş sığdırmasını bilen Kaya'nın ciddi araştırmalara ve bilimsel tezlere konu olacağından da eminim. Genç kuşak araştırmacıların bu işi en iyi biçimde kotaracaklarını umuyorum. Bize gelince, pencerelerimize bakmalıyız her sabah kuşluk zamanlarında : Ahmet Kaya'nın boncuktan kuşları konmuş olabilirler çünkü her an.

“Bana Diyarbakır'dan, Bitlis'ten bir avuç toprak, İstanbul'dan bir soluk lodos getir” diyor Ahmet Kaya : Ziyaretine gelecekler/gidecekler artık bilmiyorduk diyemezsiniz :

“Ağladıkça / ağladıkça güneşi tutacağız / görecek / göreceksiniz.”

MEHMET UZUN'LA PARİS'TE BİR AKŞAM

Ya 1985 ya 1986'dayız.

Paris'te bir akşam üstü.

Fransa Cumhuriyeti'nin başkentinde, başabelakentinde, popüler mahallelerinden Gare Du Nord (Kuzey Gari) karşısındaki "Le Terminus" isimli cafede buluşuyoruz Mehmet Uzun'la. Cafe eski zamanların bütün görkemiyle karşılıyor bizi. Şık ve bordo renkli koltuklarıyla hoş. Masalar geniş. Paris'te Mehmet Uzun'la bir akşam üzeri için her şey hazır.

Mehmet henüz Mehmet Uzun olmamış. Genç. Daha 32 veya 33 yaşında.

O akşam üzeri Mehmet çok mutlu : Çünkü Paris Kürt Enstitüsü'nün her yıl belli sayıda Kürt öğrenciye sunduğu mütevazı burs olanağından bu yıl o da yararlanacak. Tamam başvurusu incelenmiş, dosyası kabul edilmiş. Bu yıl bu bursu alması çok iyi olmuş.

Genel olarak bursu alan öğrenci bir yıl kadar Fransızcasını geliştiriyor ve sonra seçtiği, istediği alanda yükseköğrenimini yapıyor. Ama Mehmet biraz farklı bir duruşa sahip.

Bu meseleleri konuşuyoruz. Mehmet'e bu ders yılı süresince ne yapmayı düşünüyorsun diye soruyorum.

"Yazar olacağım. Yazar olmaya karar verdim Yazmak istediğim birçok şey var" diye yanıtlıyor.

Yazmak O'nun için en önemli uğraş artık. Bu çok açık.

Mehmet o günlerde Tu'yu yeni yayınlamış olmalı.

Yahu Tu Fransızcada da Sen anlamına geliyor. Yani Kürtçe ile Fransızca arasında bir “akrabalık” var mı ? Olabilir mi ? Bunları ve dünya kadar başka şeyi de konuşuyoruz.

Mehmet neler yazmak istediğini, hangi yazarlar gibi yapmak istemediğini de anlatıyor. Yolunu seçmiş. Bu çok belli oluyor :

“Bu burs sayesinde bir süre Paris’te yaşamak istiyorum. Buraları tanımak, dolaşmak, seyretmek ve kültürlerime bu kültürden de bir şeyler katmak istiyorum.”

Söyleşimiz, sohbetimiz sürüyor...

Sohbetimiz sırasında Diyarbakır surlarının gölgesi, Dağ Kapı’dan çıkıp Siverek’e gidişler, içli köfte, çiğ köfte, karpuz, kavun eksik olmadı.

Sonra çıkıp biraz ötede Hauteville Sokağı’ndaki küçük esnaf lokantalarından birinde akşam yemeği yedik. Birkaç kadeh bir şeyler içtik.

Zaman aldı bizi eski günlere götürdü :

Diyarbakır’dayız : Yaz sıcaklığında Dicle’de çimdik. Sonra koşarak çıktık Dicle’den, kıyıda Kendal’i, Hikmet’i, Ali’yi, Hasan’ı, Şeref’i, Salih’i ve diğerlerini bulduk. Biri soğuk bir karpuz çıkarıverdi, biri beyaz peynir, biri fetir ekmeği. Ve öğleden sonra güneşinin aydınlığında katığımızı yedik... Amed’te yaşamak ta hoştur lo...

Zaman topladı, kendine çeki düzen verdi Paris’e dönüverdik :

Lokantadan çıktık : Mehmet’i o gece kaldığı eve gitmek üzere Gare de L’Est’ten (Doğu Garı) yolcu ettim.

Zaman geçti.

Mehmet arada bir geldi Paris'e. Çünkü İsveç'ten öyle çat kapı gelmek zordu Paris'lere. Evet arada bir geldi gitti. Gitti geldi. Ve Paris'i öğrendi. Ama hep kendi coğrafyasını yazdı. Kendi adamlarını. Ülkesini çok sevdi Mehmet. Ve Mehmet Uzun böyle oldu.

Her yıl bir bazen iki yapıt kazandırdı kültürüne. Ve dünya kültürüne. Edebiyat alanında "Kürtler de varmış" dedirtti. Değişik dillerde Mehmet Uzun'u ve yapıtlarını anlatan dünya kadar makale yayınlandı. Bu hiç te öyle kolay bir mesele değildir. Ve herkese de nasip olmaz. Mehmet'in bizzat kaleme aldığı makalelerini saymıyorum, değişik yerlerde değişik konularda yaptığı konuşmaları saymıyorum. Onlar da pek çok.

Eğer yaşasaydı eminim Mehmet Uzun Nobel Edebiyat ödülünü alan Kürt yazar olarak geçecekti T büyük harfle Tarih'e. Ama zamanı yetmedi. Başımız sağolsun. Artık Mehmet'in açtığı yolda ilerleyecek çocuklarımız, torunlarımız, gençlerimiz var.

Bugün zaman onların zamanıdır.

HASAN BASRİ GÜRSES

1980'li yılların ortasındaydık. Bir akşam üzeri Paris VII. Üniversite'si Tarih Coğrafya ve Toplumsal Bilimler Fakültesi'ndeki büromun kapısı tıklatıldı. Büroma giren uzun ve ince, filinta delikanlı ile kafalarımız hemen birbirine uydu ve hemen anlaştık. Nasıl anlaşmazsınız, hayatını sosyalizme adanmış, bu mütevazı, sessiz, derin ve çoşkulu militan benden biraz gençti ama neredeyse aynı şeyleri yaşamış, aynı şeyleri paylaşmıştık. O İstanbul'da, ben Ankara'dayken.

1960'ların başından itibaren sosyalist hareket içindeki çalışmaları, sosyalist gençlik içinde daha sonra eşi olacak sevimli insan Fulya Gürses ile birlikte yaptıkları, Türkiye İşçi Partisi, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul kenti ve işçi sınıfı içindeki çalışmaları ve ortak birçok tanıdığımızın da bulunması sonucu kafa dengi olmamız kaçınılmazdı. Öyle de oldu.

Hasan Basri Gürses çok efendi bir insandı. O akşam üzeri bir süre sohbet ettikten sonra doktora için kayıt yaptırmasına karar verdik. Ve kaydını birkaç gün sonra yaptırdı. Artık Paris'te öğrenciydi. Seminerlerimi ve birlikte saptadığımız diğer öğretim üyesi arkadaşlarımla seminerlerini düzenli bir biçimde izledi. Çok iyi bir insan olarak bütün öğretim üyesi takımına kendini sevdirdi. Özel bir şey yaparak değil. Sadece kendisi olarak. Evet sadece kendisi olarak İstanbul efendiliğini nazik bir biçimde Fakülte koridorlarında ve dersliklerinde dolaştırdı. O bizden öğrendi. Biz de ondan.

Geçimini nasıl sağlıyordu bir türlü öğrenemedik. Merak etmemek te elde değildi. Çünkü sanki çok iyi geçinemiyordu. Çok iyi beslenemiyordu. Ama hiç kimseye minnet etmeden yaşamayı

kendisine ilke edinmiş inançlılığı içinde yaşamını sürdürdü. Kimseden bir şey istediğini duymadım. Kimse için kötü laf ettiğini de işitmedim.

Okudu. Yazdı. Araştırdı. Dinledi. Çok iyi dinliyordu Hasan Basri. Yazdı. Okudu...

Hep aynı parka. Hep aynı dinginlik. Hep aynı Hasan Basri...

Sonra sıkıldı Paris'ten ve Paris'te gördüklerinden. Sadece bu da değil : Ailesini özledi. Mahallesini. İstanbul'unu. Ülkesini. Bir gün oturup uzun boylu sohbet ettik. Ve Hasan Basri Paris'e elveda dedi. Bir daha geldiğinde görüşürüz dedim. "Bir daha gelmem Hocam" dedi. Sevmedi buraları. Kendine göre haklı nedenleri vardı mutlaka. Kişisel tercihinine elbette saygı göstermek lazımdı. Biz de öyle yaptık. Bir gün oturup bir bira içtik mi ? Anımsamıyorum Bir gün oturup kuru fasulya pilav yedik mi ? Belki. Ama emin değilim.

Ve Hasan Basri geldiği gibi gitti : Sessizce. En mütevazı haliyle.

Ayrılırken "Hocam kitaplarını yayınlamak isterim" dedi. Çünkü Hasan ülkeye dönüşünde yayınevi kuracaktı. Böyle karar almıştı. Ve kurdu da. Ve bana haber de saldı. "Tamam Hocam, kitaplarını yayınlayabilirim."

Hasan Basri Gürses Sosyalist Yayınları kurdu. Ve sözünü tuttu. Grev isimli kitabımın ikinci baskısını yayınladı. Türkiye'de İşçi Hareketi (Yazılar-Belgeler) isimli kitabımı da. Aralık 1993'te iki kitap ta okuyucuya sunuldu. Sadece ve sadece onun gayretiyle oldu bu iş.

Şimdi hem Hasan Basri'yi anmak, hem Parisli günlerine bir parça bile olsa ışık tutabilmek ve aynı zamanda o günlerdeki "aydın"ların duruşu ile göçmenlerin, "mültecilerin" yaşam ve

çalışma koşulları konusundaki kısa ama aynı zamanda sıkı ve sahici analizini sergilemek arzusuyla, ikinci kitabıma, benim haberim olmadan, yazdığı ve başlığını “Okuyucuya sunuş” koyduğu (s. 5-6) iki sayfalık metinden birkaç satırı sizlerle paylaşmak isterim :

“Sosyalist Yayınlar olarak Türkiye İşçi Hareketi başlıklı yeni bir diziye başlıyoruz. Bu dizinin ilk kitapları olarak Prof. Dr. M. Şehmus Güzel’in dizinin konusuna başlangıç oluşturacak iki araştırma-incelemesini yayınlıyoruz :

Türkiye’de İşçi Hareketi (Yazılar-Belgeler) ile

Grev, Grevin Yapısal ve İşlevsel Açından İrdelenmesine Katkı.

Bu kitaplar konuları ve Şehmus Hoca’nın konulara titiz ve sıcak yaklaşımı nedeniyle, yayınevimizin nitelik ve amacına da son derece uygun düşüyor.

(...)

Şehmus Hoca’nın kitapları öğrenmeye ve bilgilenmeye değer verip seven her kesimden okuyucuya hitap edebilmektedir. Bu nedenle sadece konunun uzmanlarının değil, üniversite öğrencilerinin, sendikacıların ve özellikle ilerici ve bilinçli öncü işçilerle emekçilerin ilgisini çekeceğine ve onlara yararlı olacağına inanıyoruz.

Günümüzde ciddi ve toplumcu konular özellikle de “aydın”larca rağbet görmüyor. Aydınlarımız kitlesel ve koşulsuz biçimde sermayenin ve serbest piyasanın hizmetine koşulmuşlardır. Bazı akademisyenler geçmiş yıllarda sosyalist “teorisyen”lik yaparken “bilimsel eleştiriye tabi tuttıkları işbirlikçi teknelci sermayenin”

Babialı'nın "boyalı basın"ında, emperyalist burjuva kültürünün üreticiliğini ve danışmanlığını üstlendiler. Anadolu halkının bağrından çıkmış "seçkinler"e katılmış bazı "toplumcu" aydınlar ise ülkemizdeki askeri darbelerin, işkencelerin, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 askeri darbelerince yapılan anti-demokratik yasaların ve emperyalizme çok yönlü bağımlılığın gerçek sebebi ve nedeni olan işbirlikçi tekelci burjuvaların başlarını azizleştirip överek "senyör" reklâmıcılığı yapmakta.

Bu nedenle Şehmus Hoca'nın "aykırı-karşı aydın" niteliğinden hareketle bu konuda birşeylere değinmekten kendimi alıkoyamıyorum. Belki de beni bu sunuşu yazmaya iten şey budur.

1984-85 yıllarında Paris'te tanık olduğum bir gerçeği dile getirmekten kendimi alamıyorum. Olay şu : Varlığını öğrendiğim Strasbourg-Saint-Denis bölgesindeki Özgür (Özgül olmalı. MŞG) Kitabevi'ne gittim. Paris'teki tek Türk kitapçısıydı. Türkiye'deki kitapların çoğu burada bulunuyor ve yayınlanan dergiler de düzenli geliyordu. Kitabevi sahibine Paris'te yaşadıklarını bildiğim Türkiyeli aydınları sordum. Cevabı son derece şaşırtıcıydı : "Türkiye'li aydınların hiçbirisi buraya ve bu bölgeye kesinlikle gelmez. Yalnız Şehmus Güzel isimli bir arkadaş var, kitabevine o geliyor." Kitabevi sahibine "Peki burası Paris'teki tek Türk kitapçısı ve onlar da aydın, niçin gelmezler?" diye sordum. Bu seferki cevabı ise sadece şaşırtıcı değil, son derece üzücü ve düşündürücüydü: "Bu bölgede Türkler yaşadığı için gelmezler. Çünkü onlar Türklerin buradaki hallerinden utanırlar."

O yıllarda Avrupa'nın birçok yerinde olduğu gibi Paris'te de Türkiye'den gelmiş çok sayıda insan vardı. Bunların binlercesi yasal ya da kaçak olarak en düşük ücretle çalışan, en zor ve pis işleri yapan, horlanan ve sürekli olarak işten ve Fransa'dan atılmakla tehdit edilen işçilerdi. Binlercesi de 12 Eylül Faşizmi'nin

yurtdışına püskürttüğü “mülteciler”di. Gerek işçiler gerekse mülteciler dilini ve yasalarını bilmedikleri ve benimsenmedikleri bu ülkede yaşam kavgası veriyorlardı. Bu işçi ve mültecilerin büyük bir bölümü Saint-Denis bölgesinde toplanmışlardı. Bu bölge adeta bir Türk mahallesi idi. Yabancı bir ülkede son derece olumsuz, baskı, korku ve kuşkuyla çevrilmiş bir ortamda yaşamının sorunlarını ve sonuçlarını yaşayan bu insanların her türlü yardıma ihtiyacı vardı. Ve bu insanlara “insanca” yaklaşp yardımcı olabilecek kesimlerin başında da kendi ülkelerinin sözkonusu “aydınları” geliyordu.

Şehmus Hoca’yı işte bu yıllarda ve böyle bir ortamda tanıdım. Paris VII. Üniversitesi'ndeki derslerine devam ettiğim sürece, Türkiye’den ve üçüncü dünya ülkelerinden gelmiş öğrencilere ve başkalarına ayırım gözetmeyen sıcak ilgi ve yardımlarına tanık oldum.

İşçi ve emekçi sınıfları doğrudan ilgilendiren konularda birçok aydın yazı ve kitap yayınlıyor. Ancak, asıl önemli olan, işçi ve emekçi sınıfları ilgilendiren konularda yazmanın da ötesinde, düşünce ve tavırla da emekçi sınıfların yanında saf tutmak, bunu her hal ve şartta sürekli kılabilmektir. İşte Şehmus Hoca sayısı günümüzde azalmış böyle aydınlardan biridir. O hâlâ emekçi sınıfların ve ilerici oluşumların yanında yer alıyor. Yurtdışında olmasına rağmen kafası ve yüreğiyle aramızda yaşıyor. Yazılan da bunun tanıklarındır.

Bu sunuşu kendisinin izni ve bilgisi olmadan yazdığım için hoşgörüsüne sığıyorum. Zira ısrarıma karşın kitaplarına koymak için bir kısa biyografi yazdıramadım.

Saygımız ve övgümüz meziyete ve marifetedir.”

Hasan Basri bizzat kendisi de kitaplar hazırlayıp okuyucuyla buluşturdu : Örneğin Şefik Hüsnü Deymer, örneğin eşi 4 Mayıs 2003'te genç yaşta aramızdan ayrılan Fulya Gürses ile birlikte yazdıkları Dünyada ve Türkiye'de Gençlik en çok bilinenlerdir.

Hasan Basri ve eşi Sosyalist Yayınlar ile sosyalist hareketin tarihini, yapanları ve teorisyenleriyle birlikte, en geniş okuyucu kitlesine ulaştırmayı amaçladılar. Bu konuda azınsanmayacak işler de yaptılar. Onca sınırlı olanaklarına rağmen bunca iş çıkarmış olmaları şimdi hayranlık kaynağıdır. Her ikisinin de ne kadar özverili ve çalışkan olduğunu anlatmak kolay olmayacak.

19 Mart 2009'da ajanslar Hasan Basri Gürses'in vefat ettiğini duyurdular. Bu apaçık bir haksızlıktı. Bu kadar çalışkan ve fedekâr bir insanın o yaşta çekilip sevenlerinin elinden alınması haksızlıktır evet.

Hasan Basri Gürses işçi ve emekçilerin çığıllıklarında yaşayacaktır. Burada ve orada. İşin elbette en ilginç tarafı da, onun vefat haberini aldığım günde, 19 Mart 2009'da, Fransa'da hayat pahalılığını kınamak, ücretlerin artırılmasını istemek ve iş garantisi için iki milyon kadar emekçinin katıldığı ikiyüzden çok gösteri ve yürüyüşün yapılması ve sadece Paris'teki gösteri ve yürüyüşte 300.000 kadar insanın, kadın ve erkeğin yürümesidir. Hasan Basri Paris'te olsaydı birlikte katılır, birlikte yürürdük. O gelemedi, Republique'ten Nation'a onsuz yürüdük, ama anısı, anlattıkları ve yazdıkları bizimleydi. Bu da bize yeter.

Hasan Basri Gürses iyi bir militan, yayıncı ve düşünür olarak kalacak akıllarda. Onun düşünce dünyasına katkıları ise mutlaka özel ve ayrıntılı bir inceleme gerektiriyor. Unutulmaması gereken bir isim olarak yazıldı Türkiye siyaset sözlüğüne.

MİHRİ BELLİ

Mihri Belli siyaset dünyamızın çok önemli isimlerinden biriydi. Ülkesinde gerektiği kadar kıymeti bilinmedi, yazdıkları ve yaptıkları hakkıyla

anlaşılamadı. Bu konular zaman içinde mutlaka daha ayrıntılı ve hak ettikleri biçimlerde ve umarım bilimsel boyutlarda incelenecek, irdelenecek, gerekli ve yararlı dersler çıkarılacaktır mutlaka.

Mihri Belli sadece siyaset dünyasında değil aynı zamanda bilim dünyasında, üniversiter alanda da bir bilim adamı olarak iz bıraktı. Bu izi 1940'lı yılların başında daha açık bir biçimde bulmak mümkün. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin o dönemdeki

öğrencileri ve öğretim üyeleri Mihri Belli'yi çok iyi bilirler. Birçoğu anılarında ona en seçkin ve en güzel sözlerle yer verdiler.

Mihri Belli bilimsel çalışmalarını Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) gerçekleştirdi. Sadece bilimsel çalışma değil siyasi faaliyetler de yaptı oralarda.

ABD'den ülkeye dönmek için seçtiği dönüş yolu ve yöntemi başlıbaşına bir serüvendir : Hatta "seksen günde dünya turu" attıklarını iddia edenlerin bile şaşırabilecekleri bir yol ve yöntemdir bu. Mihri Belli bu dönemini anı kitaplarındaki "Yönümüz batı, menzil Türkiye" başlıklı bölümde anlatıyor. Dönüş serüveni, 1940 yazında, Belli'nin dönüşünden kısa bir süre sonra, Vatan gazetesinde dizi yazı olarak yayınlandı, Ahmet Emin Yalman'ın önerisi ve ısrarı üzerine ve "Mihri Belli'nin Devriâlemi" başlığıyla. İşte dünya turu buna denir yoldaşlar.

Belli'nin anılarında okunması ve/veya yeniden okunması gereken sayfalardır ülkeye dönüşünü anlattığı bölüm : Bilgi ve görgümüzü artırmak için gezmek ve görmek. Görmek, tanımak, bilmek için gezmek desem daha doğru olacak. Gidilen yerlerde belli bir süre kalmak, oradaki insanların yaşamını yakından izlemek, onlar gibi yaşamak ve onlar gibi çalışmak ta. Evet hatta gerekirse çalışmak ta. Belli'nin bize verdiği derslerden biri de budur. Başka derslerin yanında.

Mihri Belli'nin 1940'da Missisipi Üniversitesi'nde hazırladığı "master tezi"ni burada yeri gelmişken anmak isterim. Amerikanca yazılan bu çalışma yıllar, çok yıllar sonra Türkçeleştirildi ve okuyuculara sunuldu : *Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi. Ekonomik Açıdan Bir Bakış*, Belge yayınları, İstanbul, 2004. Amerikanca'dan Türkçeye çeviren Müfide Pekin'dir

Bilindiği gibi, Balkanlardan ve bilhassa Selanik ve çevresinden İstanbul'a ve Anadolu'ya zorunlu göçler, sığınmalar, Balkan Savaşları (1912 ve 1913) esnasında ve sonrasında başladı ve sürdü, 1914-1918 büyük yıkımıyla hız kazandı ve binbir trajediye de yol açarak akıl almaz sonuçlar doğurdu : Bunlardan biri de "mübadele"dir ... Kurtuluş Savaşı'nı izleyen aylarda, Lozan görüşmeleri içinde Yunanistan ile karşılıklı nüfus değişimi, o zamanki adıyla "müdabele", belli kurallara göre yapılınsın diye ve önceki git-geller de düzene sokulsun amacıyla, Ocak 1923'te Lozan'da bir antlaşma imzalandı. Bu konuda birçok yapıt yanında az bilinen ama bilinmesinde yarar olan Mihri Belli'nin "master tezi" biçiminde hazırladığı çalışma bu açıdan önemlidir.

Mihri Belli konuya ilişkin rakamlar da vererek meseleyi derli toplu bir biçimde aktarıyor : Örneğin o yıllarda İzmir ve Bergama başta olmak üzere Ege bölgesinin kent ve kasabalarına çok sayıda "muhacir" yerleştiriliyor, Mihri Belli'nin resmi rakamlara dayanarak belirttiğine göre, 1921 ile 1928 arasında İzmir'de örneğin 31.502 kişi "iskan ediliyor." (A. g. k., s. 96.) "Zanaatkarlara ve küçük tüccarlara iş ve mesleklerine göre bir miktar başlangıç sermayesi" veriliyor (s. 92.) Göçenlere, sığınanlara, Yunanistan'da

kalan, bırakılan, terkedilen mal ve mülklerine karşı yerleştikleri kent ve kasabalarda mal ve mülk veriliyor. Örneğin bir ev, bir dükkan, bir parça bağ.

Mihri Belli siyaset dünyamızda anılarını kaleme alan ilklere biri, belki de ilki olması açısından da son derece dikkat çekicidir. Böylece yaptıklarını, yaşadıklarını bizzat gelecek kuşaklara emanet etmek arzusunu taşıdığını söylemek olası. Anıları önce Milliyet gazetesinde tefrika edildi : Koray Düzgören'in yayına hazırladığı ve pek çok fotoğrafla donatılan dizi yazı iki hafta kadar sürdü : "Mihri Belli'nin anıları", dizi yazı, *Milliyet*, 23 Haziran-7 Temmuz 1989.

Anılarının geniş biçimi bir süre sonra kitap halinde okuyuculara sunuldu : *İnsanlar Tanıdım* ismiyle, Milliyet Yayınları, 1990'da, iki cilt olarak ve *Mihri Belli'nin Anıları* üst başlığıyla yayınlandı. Doğan Kitap tarafından ve yine iki cilt olarak 1999'da yeniden okuyuculara sunuldu : *İnsanlar Tanıdım, Mihri Belli'nin Anıları*. Anıların üçüncü baskısı ise Aralık 2002'de yapıldı.

Anılarının tümü a'dan z'ye okunmalı mutlaka. Bir tür anımsatma niyetine şu birkaç konuyu dikkatinize sunmak isterim : ABD'de öğrenci hareketi ve işçi sınıfı mücadelesi içinde ve Siyahlarla birlikte gerçekleştirdikleri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde Fritz Neumark'ın asistanlığını yapması, bilim adamı olarak yaşantısı, çevresine yaydığı "ışık", Niyazi Berkes ve eşi, Rasih Güran (nam-ı diğer "Uzun" Rasih, Abidin Dino'nun da yakın dostudur), Behice Boran, Adnan Cemgil ve diğerleriyle dostluğu, ilkokul arkadaşı "hahambaşı olacaktı tütün işçisi olmuştu" dediği, Türkiye Komünist Partisi militanı David Nae ile yeniden karşılaşması ve sonrası.

Mihri Belli David Nae aracılığıyla TKP'le ilişkiye giriyor. Aynen aktarıyorum :

“Birkaç gün sonra Reşat Fuat’la buluşuyorduk. Partiyi bulmuştum. Türkiye toprağına ayak basalı henüz bir ay olmamıştı.” Benim hesabıma göre, Haziran 1940’tayız. Yaşamının bütünü adayacağı dava da budur : Büyük İnsanlığın kurtarılması... Bu davaya daha önce başlamıştı, İstanbul’da TKP ile yoluna devam etti...

Çok zindan, çok hapis tanıdı. Çok insan da. Anılarının başlığı *İnsanlar Tanıdım* değil mi ?

Hapishanede yaşadıklarını anı kitapları yanında *Hapishaneden Çizgiler* isimli çizgilerinden ve kısa ve tanıtıcı yazılarından izlemek te mümkün (LeMan Yayınları, İstanbul, 2005). Belli’nin ressamlığını da böylece keşfettiğimiz eserleri, kağıt üzerine kurşun kalem ve mürekkeple çizdikleri sayesinde TKP’li birçok siyasetçi, militan, üye ve yönetici ölümsüzleşiyor. Bunların arasında isimleri çok az bilinenler de, bilinen ama az tanınanlar da var.

Örneğin TKP tarihi içinde önemli rolü olan ama, belki genç yaşta ve çok erken vefatı sonucu, ismi neredeyse unutilan Şevki Akşit, Belli’nin çizgileri sayesinde (s.44-45) anılarımızı tazeliyor. Belli’nin onun hakkında yazdığı satırlarla Akşit’i biraz daha iyi tanıyoruz. Anılar kitabındaki fotoğraf albümlerinde de Akşit’in hasta olduğu günlerde çekilmiş bu vefalı dostun şık bir fotosu bulunuyor. Şevki

Akşit'ten *Abidin Dino 1913-1993* (üç cilt, Kitab Yayınevi, İstanbul, 2008) isimli kitabımda Abidin'in aktardıkları ve araştırmalarım sonucu bulduklarım sayesinde bir parça söz etmek olanağı buldum. Ancak onun da daha ayrıntılı hayat hikayesinin yazılması gerekiyor sanıyorum.

Hapishaneden Çizgiler de başkaları da var : İşte Mustafa Arhavi, Osman Kamucu (Bektaşilikten TKP'ye uzanan ince yolun yolcusu), Vedat Türkali ("Yüzbaşı Abdülkadir", TKP içinde en filinta delikanlılardan biridir 1940'ların sonunda, evet subaydır ve komünisttir) (s. 68-69. Türkali'nin portresi 24 Haziran 2003'te çizilmiş), Troçki Mehmet (s. 34-35) ve Şoför İdris (s. 78-79). Belli'nin, Şoför İdris, yani İdris Erdinç, için yazdıkları 1982'de İstanbul'da Rasih Nuri İleri Abemizin yardımıyla tanıdığım ve iki gün saatler boyunca anılarını zevkle ve heyecanla dinlediğim "çoşku dolu" Şoför İdris'i tam anlamıyla canlandırıyor. Şoför İdris'in o iki günde bana anlattıklarından çok yararlandım, TKP'nin ve 1946 yılında kurulan bağımsız veya o sıradaki iki sosyalist partiye yakın ve mücadeleci işçi sendikalarının örgütlenmeleri, eylemleri konusunda çok şey öğrendim ve bunlara *Türkiye'de İşçi Örgütlenmesi, 1940-1950* isimli çalışmamda yer verdim (SBF, Ankara, 1982). Bu çalışmamın *İşçiler Örgütleniyor (1939-1950)* başlıklı genişletilmiş biçiminde de : TÜSTAV Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2016.

Hapishaneden Çizgiler'de kitabın hemen başında Sadık Karamustafa'nın Belli ile yaptığı okunması gerekli söyleşiyi de geçerken anımsatmalıyım.

Mihri Belli bu kitapta en iyi satırlarından birkaçını da eşi ve yoldaşı Sevim Tarı-Belli'ye ayırıyor : Burada yazılanların bir parçasını aynen almak şart :

“Ona danışmadan herhangi bir konuda karara varmam. Yani akıl hocamdır. Ara sıra tartışığımız da olur. Kızdığında, ‘Valla yazılarını okumam. İlk şekliyle yayınlanır. Elaleme rezil olursun’ der. Pek de haksız değildir.” (s. 80).

İşte bir insanın eşine ve en yakın yoldaşına sevgi gösterisi de böyle olmalı derim. Bu arada birkaç desende en iyi çizgilerini de eşine ayırdığını aramızda kalması şartıyla kulağınıza fısıldıyorum. Hem de renkli. Şşştttt aramızda kalacak. Tamam mı ? Mihri Belli iki oğlunu, Emre ve Hayrettin’i de unutmuyor ve onlar da *Çizgiler*’de yerlerini alıyorlar (s. 84 ve 85). Anneanesi Nazime Hanım da, sol elinde sigarasıyla (s. 86).

Anılarında anlattıklarına dönecek olursak şu çok açık : Yazdıklarının tümü ilginç. 7 Nisan 1979’da uğradığı suikastı aktardığı satırlar, soğukkanlılığı ve elindeki çantayla kendini savunması, ölümden kıl payı kurtulması olağanüstü bir anı demetidir. Birçok ders çıkarılması gereken acı ve dramatik bir olaydır. Buraya almak isterdim ama en iyisi kitaptan okumak. Öncesi ve sonrasıyla.

Mihri Belli’nin hayatı birkaç kitaba sığmayacak kadar doludur. Çünkü Mihri Belli, 20. yüzyılı başından almış 21. yüzyılın başına taşımıştır. Bu da öyle herkese nasip olmaz. Hele neredeyse yüzyıllık bu hayata yüz kişinin yaşamını toplayacak ve hatta çarpacak kadar bin bir şey ve bin bir eylem sığdırabilmişseniz.

Paris’teki karşılaşmalarımızda Mihri Belli ve Sevim Belli ile birçok konu yanında geçmişi de konuştuk. Kitaplarına girmeyen kimi anılarını da. Bunlardan birkaçını burada sizinle paylaşmak isterim.

ABİDİN DİNO İLE AYNI SINIFTA

Mihri Belli, *İnsanlar Tanıdım* başlıklı anılarının birinci cildinde bir yerde şunları yazıyor :
“1929 yazı sonu, Boğaz’daki Amerikan Koleji (Robert Koleji) giriş sınavlarına katıldım. (...) Yatılı hazırlık

üçüncü sınıf öğrencisi olarak kaydımı yaptırdım.” Aralık 1915 doğumlu olan Mihri Belli o günlerde 14 yaşındadır.

O günlerde Mart 1913 doğumlu ve 16 yaşındaki Abidin Dino’nun da Robert Kolej’de öğrenci olduğunu bildiğim için, 13 Nisan 2007’de Paris’teki söyleşimiz sırasında, Mihri Belli’ye, Robert Kolej’de Abidin’i tanıyıp tanımadığını sordum; şu yanıtı verdi :

“1929 sonbaharında Macit Bey’in Türkçe dersinde aynı sırada oturuyorduk Abidin’le. O uzun pantolonluymuştu, ben kısa pantolon giymiştim. Bize göre daha iri yarı ve daha yaşlıydı. O yıllarda Robert Koleji’nin protestanlığı yaymaya yönelik misyoner yönü kemalist iktidarın radikal laikliği sonucu artık gündemden düşmüştü. Rahattık. Ve Robert Kolej’de Anadolu, bilhassa Karadeniz Bölgesi doğumlu pek çok çocuk ve genç vardı. O günlerde İstanbul’a yerleşmeye başlayan yeni zengin Karadenizliler çocuklarını Robert Kolej’e gönderiyorlardı.”

Mihri Belli, biraz önce andığım anılar kitabında, o günlerdeki okulun, son derece ilginç sosyolojik analizini yapıyor, bu satırlar mutaka kitaptan okunmalı derim. Hem tarihi bakımdan hem de toplumbilimsel açıdan es geçilemeyecek önemde çünkü.

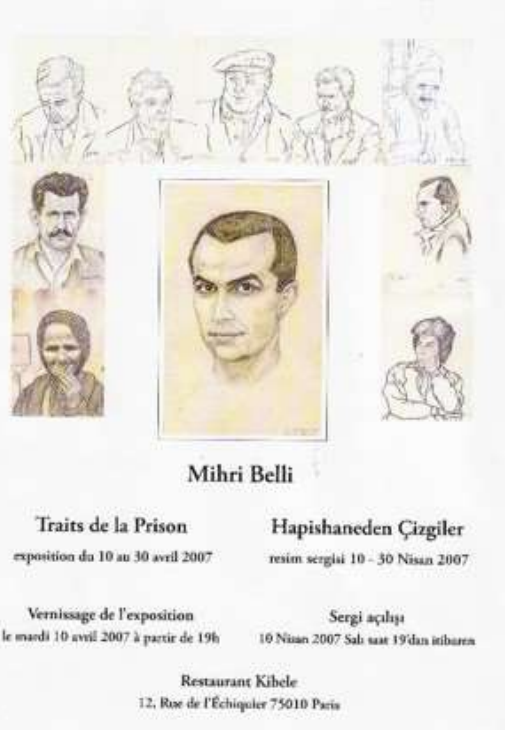
Tarihin göz kırpması ve cilvesi bu kadarla kalmıyor :

Abidin Dino'nun Robert Kolej'deki sınıf arkadaşlarından biri, belki en birincisi Nâzım Kalkavan'dır. Abidin'in yaşam serüveninin değişik safhalarındaki arkadaşları gibi, Nâzım Kalkavan da Abidin'in yaşamının başka birçok sahnesinde Abidin'le birlikte ve bu iki sıkı ve kadim dost birçok şeyi kardeşçe paylaşıyorlar : Oxford'ta, Paris'te ve Fransa'nın Akdeniz sahillerinde... Bu arkadaşlık çok sıkı, çok derin bir arkadaşlıktır çünkü. Burada işin en ilginç yönü ise Nâzım Kalkavan'ın şu özelliğidir : Nâzım Kalkavan Sevim Tarı'nın dayısıdır ve Karadeniz'in zengin ailelerinden birindedir. Buradaki Sevim Tarı hepimizin bildiği Sevim Belli'den başkası değildir. 1951 Tevkifatında Sevim Tarı'yı, daha sonra "tabutluk" adı verilecek işkencehanede, Sansaryan Han nam rezillik mekanda, ziyaret etmekten de çekinmeyecektir Nâzım Kalkavan. O da işte böyle bir adamdır. Bilinmesinde yarar var.

Mihri Belli 1940'lardaki siyasi faaliyetlerinin bir bölümünü *Savcı Konuştu, Söz Sanığındır* isimli kitabında aktarıyor (Ankara, 1967). Bu vesileyle Rasih Nuri İleri'nin "Derleyen" olarak sunduğu şu kitapları da anmak lazım : *1944 TKP Davası*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2003. *1945 İGB Davası*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2003. *1947 TKP Davası*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2003. *Kâzım Alöç: "İfşa ediyorum : Türkiye'de komünizm ve ırkçılık"*. Mihri Belli : *"Savcı konuştu, söz sanığındır"*, TÜSTAV Yayınları, İstanbul, 2006.

HAPİSHANEDEN ÇİZGİLER SERGİSİ

Mihri Belli'nin "Hapishaneden Çizgiler" ismini taşıyan ve yukarıda andığım kitabında yer alan portrelerin Paris'teki sergisinin açılışı ve portrelerin yer aldığı kitabının tanıtımı 10 Nisan 2007'de yapıldı. O gün, Belli'lerin kadim dostu Paris'teki en eski "Eski Tüfekler"den ve öteden beri tanıdığım sevimli insan, sıkı dost, Adanalı Tacettin Karan ile "Özgül Kitabevi"nde buluşup serginin

açılışına birlikte gitmeyi kararlaştırmıştık. Öyle de yaptık. Buluştuktan sonra Kitabevi'nden çıkıp hemen hemen tam karşısında bulunan sergi mekanına, "Restaurant Kibele"ye, gitmek için iki adım attık, birdenbire, Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden (SBF, nam-ı diğer Mekteb-i Mülkiye veya sadece Mülkiye) tanıdığım, benden biraz daha genç, ama artık emekli "Arap" Cengiz, yani Cengiz Özkan Ankara'dan "ışıklanmış" gibi pat diye önümüze düştü, pardon karşımıza çıktı. Cengiz, hepimizin yaptığı gibi, arada sırada "Küçük Türkiye" ismini taktığımız mahalleye inip, ev için memleket işi yiyecek ve içecek alıyor, o gün o saatte de alış-veriş için gelmiş. Cengiz öteden beri yemek yapmaya bayılır. Emekli

olduğundan beri ise bu işe daha çok zaman ayırabiliyor. Cengiz gerçekten çok iyi yemek yapıyor, o nedenle malzemeyi de bizzat seçmek ve satın almak meraklısı. Mihri Belli'nin sergisinden ve imza gününden söz edince "Ben de geleyim, Mihri Baba'yı selamlayayım" dedi. Öyle de yaptı. Hep beraber Restaurant Kibele'ye gittik, o sırada Mihri ve Sevim Belli de geldi ve saat 19'daki sergi açılışına bir süre zaman kaldığı için, biz beşimiz, lokantada dipteki masalardan birine oturduk, bir süre sohbet ettik, birer bardak bir şeyler içtik. Birkaç foto da çektik. Onlardan birinde "Arap" Cengiz, en şık ve en yakışıklı haliyle Mihri ve Sevim Belli ile Tacettin Karan'nın hemen arkasında durup poz verdi. Sohbetimiz sırasında Cengiz, 1960'ların ikinci yarısında Mihri Belli'nin SBF'de bir konferans vermek için Fakülte'ye geldiğinde birçok arkadaşıyla birlikte nasıl "koruma görevini" yaptığını anlattı. O günden kalan bir fotoğraf *İnsanlar Tanıdım*'ın1999 tarihli baskısında arka kapakta ortada ve içindeki albümde yer alıyor. Albümdeki fotoğraf altındaki notta şunları okuyoruz : "SBF'deki 'Türkiye'de Karşı-Devrim' konulu konferanstan çıkış (1968)". Fotoğraftaki gençlerin tümüne yakınına tanıyorum, hepsi diplomalarını aldıktan sonra değişik mesleklerde kendilerini gösterdiler. Bugün tümü emekliliğini almıştır sanıyorum. Mutlaka hepsi o günü anıları arasında özenle sakladılar.

YUNANİSTAN

Sergi açılışında, Mihri Belli, Tacettin Karan ve birkaç kişiyle daha otururken yanımıza biri kadın biri erkek iki genç yaklaştı. Mihri Belli ile tanışmak isteyen bu iki genç Yunanistanlıydı ve her ikisi de Belli'nin 1946'da yurt dışına çıktıktan sonra Yunanistan'daki İç Savaşa gerilla olarak katıldığını, "Demokratik Ordu" saflarında

tabur komutanlığına kadar yükseldiğini biliyordu. Çatışmalarda iki kez yaralandığını, Bulgaristan ve Sovyetler Birliği'nde tedavi gördüğünü de. İki genç Yunanistan halkının yakın dostunu kutlamak, onunla bir parça zaman geçirmek, iki üç satır söyleşmek istiyorlardı. Öyle de yaptılar. O arada da fotoğraflar çekildi. O an o genç bayanın mutluluğu ve sevecenliği fotoğrafından anlaşılıyor. Evet Mihri Belli'nin anıları her yerde böylesine sevimli ve ilginç insanlarla birlikte çıkagelebiliyordu.

Belli gerilla günlerini ve değişik tarihlerde Türkiye'yi terketmek zorunda kalınca yaşadığı ülkelerdeki eylemlerini ve yaptıklarını da değişik kitaplarında anlattı. Onlardan bir demeti de sırası gelmişken sunayım :

Rigas'ın Dediği

Gurbetten Notlar,

Gerilla Anıları, 2000

Asıl Mesele O Kiraz Ağaçları, 2002.

Mihri Belli'nin yaşam serüvenini tamamlayıcı olması açısından eşi Sevim Belli'nin şu yapıtını da mutlaka okumalıyız : *Boşuna mı Çiğnedik*, Cadde Yayınları, İstanbul, 2006.

Yine 1940'lardaki ve 1950'lerdeki TKP dönemi için Gün Benderli-Togay'ın şu kitabını da es geçmemeliyiz : Gün Benderli : *Su Başında Durmuşuz*, Belge yayınları, İstanbul, 2003. Gün Hanım, Mihri Belli için son derece şirin satırlar yazıyor ve bir yerde aynen şöyle diyor : 1940'larda Mihri Belli bir "efsane kahramanı"dır. (s. 105).

1940'ların hemen başında İstanbul'da Eczacılık Mektebi'nde (daha sonraki Eczacılık Fakütesi) öğrenciliğe başlayan ve kısa süre içinde TKP ile tanışan ve sonra partiye alınan Fahri Petek'le yaşamı

üzerine yaptığım bir söyleşimde, o günlerdeki Mihri Belli için bana aynen şunları söyledi :

“Ben Eczacılık ikinci sınıftayken Mihri Belli İktisat Fakültesi’nde asistandı. İsmi duyulmuştu. Belli bir şöhreti vardı. Yakışıklı bir delikanlıydı. Şef olmak isteyen bir insandı. Her halinden belli oluyordu. Bir iki kez gördüm, ama tanışmışlığımız yok. Mahfel’de gördüm birkaç kez.” (*Fahri Petek : Bir Hayat, Üç Can* isimli kitabımda : TÜSTAV Yayınları, Sarı Defter dizisi, No : 11, İstanbul, 2009, s. 114.)

Mihri Belli, davası uğruna yaşadı, insanlığın kurtulması için, daha çok demokrasi, daha çok özgürlük, daha çok eşitlik ve kısacası kardeşlerim komünizm için mücadele etti.

Çok insan tanıdı, çok şey gördü. Değişimleri yakından izledi, düşüncelerini yazdı, söyledi, anlattı.

Çok yer gezdi. Son derece değişik ülkelerde, kentlerde, kasabalarda ve dağlarda yaşadı.

Silahlı mücadelenin ne anlama geldiğini bizzat işin içinde öğrendi ve öğrendiklerini kalıcı birer ders olarak aktardı.

Yaşadıklarını asla unutmadı. Onların pek çoğunu anı kitaplarında, izlenimlerinde, makalelerinde, söyleşilerinde anlattı.

Aynı zamanda bir aile babası olarak ta elinden geleni yaptı : Eşini ve çocuklarını mutlu etmek için çabaladı.

Arkasında kendisini seven çok insan bıraktı. Çok anı, çok deneyim, çok ders de. 16 Ağustos 2011’de İstanbul’da Göztepe’deki evinde, yapması gerekenleri yapmış olanların huzuru ve mutluluğu içinde aramızdan ayrıldı.

Anılarını, deneyimlerini ve derslerini bize emanet etti. Bundan sonrası artık bize kalıyor.

(ayorum.com, 27 Eylül 2011.)

ÖNEMLİ NOT : Bu bölümün hiçbir parçası ve yazarın özel koleksiyonundan çıkarıp burada önerdiği fotoğraflar ve çizgiler yazarın önceden yazılı izni olmaksızın tekrar üretilemez, bir erişim sisteminde tutulamaz, herhangi bir biçimde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt ya da diğer yollarla iletilemez. Son zamanlarda sayısı artan bütün yazı ve makale hırsızlarına (“intihal” diyemiyorum çünkü bu sözcük artık çok masum kalıyor yeni tür hırsızlar önünde) duyurulur. Bilhassa.

NÂZİM HİKMET PARİS’TE

NÂZİM HİKMET PARİS’LE MAYIS 1958’DE TANIŞTI. Paris’te kadim dostu Abidin Dino ve eşi Güzin Dino’yu buldu. Avni Arbaş, Hıfzı Topuz’u da. Parisli diğer tanıdıklarını da. Paris’in merkezindeki 5. ilçede, ÖĞRENCİ MAHALLESİNDE, şirin bir otele yerleşti. O GÜNLERDE GENERAL CHARLES DE GAULLE’ÜN ŞAİBELİ BİR BİÇİMDE BAŞBAKANLIĞINA ATANMASINA MUHALİF VE BUNU PROTESTO ETMEK İSTEYEN FRANSIZ KOMÜNİST PARTİSİ (FKP) İLE GENEL İŞ KONFEDERASYONU’NUN (CGT) DÜZENLEDİĞİ VE ON BİNLERCE EMEKÇİNİN KATILDIĞI GÖRKEMLİ BİR GÖSTERİYE DE KATILDI, EŞİNİN/DOKTORUNUN YASAKLAMISŞ OLMASINA VE GÜZİN DİNO’NUN SERT BAKIŞLARINA RAĞMEN.

EŞİ DOKTOR GALİNA ŞAİR BABA İLE PARİS’E GELEMEMİŞTİ AMA KALP SORUNLARIYLA KARŞILAŞMAMASI İÇİN BİR SAYFA KADAR TUTAN “ÖNERİLERİNİ” OKUNAKLI BİR BİÇİMDE YAZIP GÖNDERMİŞTİ. VE GÜZİN BUNLARIN HARFİ HARFİNE UYGULANMASINI DENETLEMELİK İÇİN KENDİ KENDİNE YETKİ

VERMİŞTİ. VE NÂZİM DA FENA HALDE “YANMIŞTI”: NE İÇKİ, NE İSTEDİĞİ ANDA SOKAKTA DOLAŞMAK, NE DE BİLHASSA MERDİVEN ÇIKMAK! HİÇBİR ŞEYDEN ÇEKMEDİ NÂZİM/ GÜZİN’DEN ÇEKTIĞİ KADAR (!) AMA UYSAL BİR ÇOCUK GİBİ “ABLASININ” UYARILARINA KATLANDI.

Bu tarihten sonra, Nâzım Hikmet, Abidin Dino ve Güzin’e mektuplarında Güzin’i bazen “abla” bazen “sevgili jandarmam” diye niteliyor, Güzin’e takılıyor ve hafif tarafından yükleniyor. Artık o kadarı da olur: Yılların arkadaşları ne de olsa.

NÂZİM HİKMET GÜZİN’İN YAKINDAN VE SIKI DENETİMİNE RAĞMEN ARADA BİR KAÇAMAK YAPTI. ARAŞTIRMALARIM SONUCUNDA BULDUM: ÖRNEĞİN GÜZİN’İN SABAH DENETİMİ İÇİN GELMESİNDEN ÇOKKKK ÖNCE KALKIP HEMEN OTELİNİN DİBİNDEKİ KAHVEDE BİR SABAH ERKEN SAATLERDE KAHVE İÇTIĞİ FRANSIZ POLİS RAPORLARINA KAYITEDİLDİ.

Bunun şaka olduğunu hemen belirtmeliyim. Yarı şaka ama. Polis kayıtlarında bu konuda iz var mı henüz bilemiyorum, ama Nâzım’ın arada bir sabah erkenden çıkıp aşağıdaki kahvede bir kahve içip iki croissant/ay çöreği yediğini biliyorum. Çünkü bu

suçunda onunla işbirliği içinde olan Abidin Dino nam ressamın “ifadesinde” yazılı bunlar. Fakat Nâzım Hikmet bunu doğrulamaktan kaçındı (!)

O GÜN, O GÖSTERİ GÜNÜ, NÂZİM HİKMET, ABİDİN DİNO VE BİRKAÇ YOLDAŞIYLA BİRLİKTE REPUBLIQUE MEYDANI'NA KADAR YÜRÜDÜ. SONRA YORULDU VE ABİDİN'İN DE ISRARI ÜZERİNE, “çünkü işin artık şakaya gelir yanı kalmamıştı”, ŞAİR BABA GÖSTERİNİN SONRASINI BİR ARKADAŞININ (Charles Dobzynski isimli yoldaşı ve çevirmeni, sevimli arkadaşımız, “Vitamin Dede” bana bizzat anlattı bunları) EVİNİN BALKONUNDAN İZLEDİ. ÇOK HEYECANLANDI ŞAİR BABA. NE DEMEK YANI KOSKOCA FRANSA İŞÇİ SINIFI DEĞİL MİYDİ SOKAKLARI, CADDELERİ, BULVARLARI VE MEYDANLARI DOLDURAN. BU KIZIL BAYRAKLAR YOLDAŞLARIM, BU SLOGANLAR NE DEMEK OLUYOR? İHTİLAL YÜRÜYÜŞTE DEĞİL Mİ?

VE O GÜNDEN İTİBAREN VE HATTA BİRAZ ÖNCESİNDEN BİLE BAŞLAYARAK BİRİKMiŞ/BİRİKTİRİLMİŞ HASRETİNİ GİDERMEK İÇİN NÂZİM BABA DOLAŞTI DURDU BAŞKENTTE: ŞURASI SEİNE DEĞİL Mİ? ŞURASI EYFEL KULESİ. ŞURASI PÈRE LACHAISE MEZARLIĞI. ŞURASI KOMÜNARLARIN TEPESİ. LOUISE MİCHEL DEMEK BURADA ÇARPIŞTI. DEMEK KADINLAR CEPHENİN EN ÖNÜNDEYDİLER. “BRAVO!” DEMEK ÇOCUKLAR DA SAVAŞTI. DEMEK BURJUVAZİ KATLIAMI BURADA YAPTI. ŞURADA YATAN MARX'IN O GÜZELİM KIZI DEĞİL Mİ?

SÖYLEYİN BANA YOLDAŞLARIM BU YÜRÜYÜŞ NEREYE BÖYLE, SÖYLEYİN NE OLUR.

Nâzım bu gelişinde üç hafta kadar kaldı Paris'te. Pek çok şiir yazdı. 1949 ve 1950'de özgürlüğüne kavuşması için basın toplantısı, şiirlerinin Fransızcaya çevrilmesi, imza kampanyası ve daha birçok

iş için koşturan Tristan Tzara başta bütün dostlarına teşekkür ziyaretleri yaptı.

Aragon ve Elsa ile tanıştı. Fransız Komünist Partisi'nin isimleri az bilinen ama sapına kadar ihtilalci militanlarından ve ikinci savaş yıllarındaki Direniş Hareketi'nin isimsiz yıldızları Jean Marcenac, Pierre Biro ve daha niceleriyle de tanıştı. Pierre Biro ile "Nâzım'ın koruyuculuğunu yapacağım" diye tutturdu ve yaptı. Bunları bana Pierre anlattı uzun uzun.

Paul Eluard'ı da çok tanımak isterdi Nâzım, ama Paul bu, şiir defterlerini bırakıp çokkkktan ayrılmıştı aramızdan. Şiir defterleri kaldı bize, bir de unutulmaz anıları: "Okul defterlerimin üstüne/ Sınıfta sırama ve sokakta ağaçlara/kuma ve kara/ yazıyorum ismini".

Eluard'ın şiirinin resmi ve bilinen çevirisi farklı olabilir, fakat ille biraz katkı yapmak istedim, ama "ana fikir" bu. Paris'te çoştü Nâzım ve çoşturdu. Mavi Gözlü Dev bu kardeşlerim. Gözlerinde çakan şimşekleri gördünüz mü? Yakasında kızıl karanfil, başında kasketi afilli delikanlı: Hani İstanbul sokaklarının ifadesini alan, arkasındaki, önündeki ve bilhassa hep sağındaki aynasızları sobeleyen ve onlara şiirlerini ezberleten delikanlı. Anımsıyor musunuz? İşte o Nâzım yoldaşlarım Paris'i böyle teslim aldı. Şiirleriyle. Paris te zaten bunu bekliyordu: Ve bırakiverdi kendini Şair'in kollarına. Gülüm benim, Paris'im, sen de al beni kollarının arasına, al beni. Bu caddeler, bu kaldırımlar, bu sokak, meydan ve bulvarlar bizim.

Louise Michel değil mi şu geçen.

Maurice Thorez konuşmuyor mu bu gece, "Universite Nouvelle"de : Haydi çocuklar hep beraber gidiyoruz. Duclos da oradadır mutlaka. Marty de. Yoldaşlarla halaya kalkmanın tam zamanıdır. Haydi hep beraber..

Nâzım bu, kalbi arada bir tekleyebilir, hayattır bu ve Şair önemsemez. Ama bir sarışın görsün, kalbinin tiktakları tiktakları “Usta bidakka bu bizdendir” işaretini verir ve Vera Tulyakova ile evlenir Nâzım : İki kere iki dört eder ve bal-ayını gençyaşlı (yazımda hata yoktur) ama yüzdeyüz özgür çift Paris’te geçirir. Kimileri çatlar. Çatlasınlar ! Patlasınlar! Paris kırk gece kırk gün sürer...

Vera giyim kuşama meraklıdır. Nâzım deri ayakkabılara ve ipek çoraplara. Abidin ve bilhassa Güzin ile mağazalar dolaşılır. Zamanını yazmadım mı ? Tamam işte yazıyorum : Nisan 1961’deyiz ve Nâzım’ın Paris, Ma Rose’u (Paris, Gülüm) kitapevlerinin vitrinlerini süslüyor : Malatya gülü sanırsınız. Bu konuyu Başak’a da sormalı sırası ve yeri gelince. Malatyalı gülünü tanımaz mı ? Tanır elbette.

Nâzım kitabının tanıtımı için Le Divan nam kitabevinde imza günü yapar. Duyan gelmiştir, duyan koşmuştur ve tıklım tıklımdır kitapevi. Herkes kitabını imzalatır, iki satır sohbet eder, bir belki iki bardak içer. “Gölgeleri” bile sıkışır, sıkışır ve bir duvar dibinde ezilmekten kurtulurlar belki ama yitip yerin dibine giriverirler. Yoldaşlarım şenlik bugün Paris’tedir. Nâzım Hikmet halayı sürüyor. Mendil halaybaşı Abidin’in elinde. İşte Fahri Petek ve eşi Neriman Hanım işte Remzi Raşa. Fanchette bile gelmiş. Gençler ve daha az gençler de : Türkiye burada bugün.

Gün gece, gece gün olur. Ve saati gelince Nâzım Vera’sını Paris’te bırakır, Havana’ya “uçar” : Dünya Barış Kurulu adına Fidel’e “Barış Ödülü”nü vermek üzere randevusu vardır. Hem Fidel’le ve Küba ile hem de T büyük harfle Tarih’le. Küba’daki devrimci çoşku, devrimci gençler, kadınlar, kızlar ve erkekler ve yaşlılar, gördüklerinin tümü Şair’i son derece mutlu eder. Nâzım’ın Havana Röportajı’nı okumadıysanız, videosunu görmediyseniz hiç

geçikmiş sayılmazsınız ve bizde kardeşlerim geç kalanlara da yer ayrılır. Gönül sofrasıdır bizimki: Buyurun sizi de şöyle alalım : Nâzım konuşmaya başlamak üzere.

Akan zaman duran zaman. Gel zaman git zaman... Kasım 1962'de Nâzım'ın Leonardo Vinci ile randevusu vardır : İtalya mamma mia ile. Mamma Roma ile. Ama önce Milano ve Floransa'ya gitmek sanat eserlerine yüzünü sürmek ister Nâzım. Yanında gittikçe güzelleşen Vera her zaman. Ama bu kuru fasulya ve pilav, balık ve pilaki, imambayıldı (İlle bayıltacak imamı yemeden önce, Nâzım'dır bu ve bunun esbab-ı mucibesini de sorulamaz!) ve rakı mis kokuları tadları nereden geliyor ? Paris'ten evet. Nâzım'ın "Benim Türkiy'em" dediği mekandan: Abidin ve Güzin'in ev-atölyesinden. İşe bakın o gün Abidin'lere İstanbul'dan uçakla, evet evet uçakla, bir sepet dolusu nevale gelmiştir ve Nâzım ile Vera'nın varışı ile Karaköy, Kumkapı, Beyoğlu, İstiklal Caddesi, Cadde-i Kebir diye yazar bizim defterler, pat diye 13 Quai Saint-Michel'deki ev-atölyenin içine düşerler. Pat diye evet. Patapatpatapat diye.

Nâzım'ın Vera, Abidin, Güzin, Jean, Charles ve daha birçok yoldaşıyla o yılbaşı gecesini Paris'te Doktor Hershel ve iki dirhem bir çekirdek eşi Dora'nın evinde geçirdiğini yazmam acımızı biraz azaltabilir mi? Bilemiyorum.

Nâzım o gece çok mutluydu. Bıraksanız ince uzun bacakları üzerinde yaylanarak iki adım da İstanbul'a atlayabilir, oradan Bursa'ya uzanıp "Taştan Tayyere" ile geri dönebilirdi. Bırakmadılar. Ama Şair yerinden bile kıpırdamadan iç yolculuğunu tamamladı ve döndü. Yaşamak Güzel Şey be kardeşim! dedi. Nâzım Hikmet kendisine ayrılan zaman içinde yaşamının ve

yaşam aşkının tadını çıkardı, herşeye rağmen. Kötülük adamlarına inat!

4 Ocak 1963'te yanında eşiyle Moskova'ya döndü Nâzım. ŞAİR BABA BİRKAÇ KEZ GELDİ PARİS'E. GİTTİ PARİS'TEN. EVET GELDİ GİTTİ. GELDİ GİTTİ. OYSA PARİS'E YERLEŞMEYİ NE KADAR ÇOK İSTEDİĞİNİ ÇOĞUMUZ VEYA BİRKAÇIMIZ BİLİYORUZ... Nâzım Hikmet aramızda. Her daim.

(ayorum.com, 6 Ocak 2020.)

DİĞERLERİ

1930'lardan, bilhassa 1940'ların ikinci yarısından itibaren, her dönemin kendine özgü dalgaları, siyasi ve toplumsal dalgalanmaları sonucu, sanatçılarımız, yüzaklarımız, ressamlarımız, yazarlarımız, duvarcılarımız, metal işçilerimiz, ustalarımız, sinemacılarımız, ses sanatçılarımız, aşçılarımız, tiyatro oyuncularımız, emekçilerimiz, öğrencilerimiz, öğretim üyelerimiz, fotoğraf şampiyonlarımız, gazetecilerimiz, sendikacılarımız, futbolcularımız, siyasetçilerimiz, siyasi partilerin üyeleri, militanları, işçilerimiz ve daha birçok meslek sahibi yurttaşımız, ünlülerimiz, ünsüzlerimiz Avrupa sokak, cadde, bulvar, meydan ve mahallelerini "aldı".

Yakınlarımız ve çocuklarımızla katlana katlana zaman içinde çoğaldık.

Evet Avrupa kent, kasaba ve köylerinde çocuklarımız doğdu. Artık kiminin ismi Sibel, kiminin Daniyel, kiminin Kevin, kiminin Rişar...

Bugün Avrupa doğumlu sanatçılarımız bile var. Avrupalarda doğup büyüyen, öğrenimlerini buralarda tamamlayıp buralarda iş hayatına atılanlarımız da. Günümüzde Avrupa'da yeşeren, dal budak salan, genç, şirin, işini bilen, çalışkan, üretken, girişken, yetkin, donanımlı, girişimci, atılgan yurttaşlar topluluğumuz, ve bir elitimiz var. Avrupa'da evet. Korona belasıyla hesaplaşmak için aşı bulanlardan ilk ikisinin, Prof. Dr. Uğur Şahin ile eşi Özlem Türeci'nin, Türkiye doğumlu veya kökenli olması bir gerçek ve onur kaynağıdır örneğin. Dahası da olacak mutlaka: Özgür ve adil veya biraz daha adil ve biraz daha eşitlikçi bir dünyada büyümek, çalışmak, yaratmak bu işlerde belirleyicidir. Bu da unutulmasın sakın.

Amsterdam, Berlin, Hanover, Münih, Paris, Marsilya, Lyon, Dijon, Brüksel (Buruk-sel!), Zürih, Cenevre, Londra, Venedik, Roma, Cenova, Madrid, Barselona, Lizbon, Porto, Selanik, Atina, Pire, Zagrep, Belgrad ve daha nice kent ve kasabada artık mutlaka bir “Türk Mahallesi” var. Adını “Küçük Türkiye” koyabileceğimiz: Çünkü sanki Beyoğlu’nun bir köşesini almış, taşıyıp getirmiş bu kent ve kasabaların göbeğine kurmuşuz. Avrupa’nın orta yerinde.

“Küçük Türkiye”lerin sayısı günden güne git gide çoğaldı. Türkiye böylece de facto/fiilen Avrupa’ya girmiş oldu. Onaya monaya, vizeye mizeye gerek kalmadan. İnanmayan(lar) bir Avrupa kent veya kasabasında lütfen şöyle bir çevresine bakınsın: Bu lokantalar, bu mütevazi aşevleri, tebessüm eden bu yüzler, bu terziler, bu dokuma atölyeleri (görünmez, ama makinalarının sesleri/tıkırtıktırtıları duyulur), bu dönerciler (kebab kelimesini konuşulan bütün dillere yerleştiren mucize: Acılı, sarmısaklı soğanlı!), bu pıdeciler, bu bakkallar, bu kasaplar... Berberlerimiz kulak ardı edilmesin sakın! Hepsi bizim. İşte size Ankara, Ergani, Adapazarı, Adıyaman, Eskişehir, Maraş, Antep, Afyon, Kütahya, İzmir, Muğla, Edirne, Varto, Diyarbakır, Çanakkale, Antalya, Urfa, Emirdağ, Söke, İsparta, Yalvaç...

Bu bağlamda, Fransızlara ve kendi yurttaşlarına, Paris’te yıllarca, ömür boyunca, bağımsız ve gerçekten demokratik bir biçimde gönüllü “büyükkelçilik görevini” üstlenen Abidin Dino ve eşi Güzin Dino anılmalı hemen. Daha sonra Fahri Petek ve eşi Neriman Hanım. Pertev Naili Boratav ve eşi Hayrunissa Hanım da. Remzi Raşa da. Gökşin Sipahioğlu gazeteci ve fotoğrafçılarımızın yol göstericisi oldu uzun yıllar boyunca, tebessümünü eksik etmeden. Altan Gökalp. Ömer Uluç. Münevver Andaç. Abuzer Karakoç. Tülay German ve Erdem Buri de... Ve daha niceleri de.

İsveç'te yaşayan ve orada Türkiye adını duyuranlardan İlhan Koman mutlaka anılmalı. Ülkesinin renklerini, gelenek ve göreneklerini, parfümünü oralara kadar taşıyan Mahmut Baksi ve çevresi de ve daha niceleri de.

Kendisine doyamadan bizleri bırakıp giden Ahmet Kaya asla unutulmamalı.

Paris'te çok kısa zamanda dünya kadar iş üreten, bu arada Yol filmiyle Cannes Film Festivali'nin en büyük ödülünü alan Yılmaz Güney. Ve Yılmaz'ın peşinden gelen arkadaşları.

İsmi geçenlerin ve ismi geçmeyenlerin ama isimleri aklımızda saklı bulunanların yaptıklarını, yapamadıklarını, yarattıklarını, yaratamadıklarını, arkalarında bıraktıklarının tümünü ve unuttuklarımızı ama asla unutulmamaları gerekenleri yazmak. Hepsini geeleceğe, geleceğimize taşımak. Başlı başına bir roman. Bir ansiklopedi. Bir destan.

Evet hepsini yazmak. Uzunca veya kısaca.

Gurbette, yurtdışında yaşamak. Göçmen ama henüz tümüyle de "göçmemiş" olmak. "Göçmüş" ama tümüyle de "çökmemiş" olmak. Günü gelince gurbette ölmek. Hepsi yazılmaya değer nitelikte. Epey zamandan beri yazmaya çalıştım. Yazmayı sürdürmek niyetindeyim.

Kırk yıldan fazla zamanımı geçirdiğim Avrupa'da, değişik ülkelerinde ve kentlerinde, kasabalarında, köylerinde gördüklerimi, yaşadıklarımı yazmak, "insanlarımı" sizlere tanıtmak, deneyimlerimi sizlerle paylaşmak olanağı da veriyor. Umarım beklenen, umulan yarar elde edilir.

İşte Çankırlılı Mehmet. "Deli" Behzat. Dokumada işçi Ramo. "Selanikli" Macit... Herbiri değişik makalelerimin konusu oldu.

Kimine aynı zamanda ekitaplarımda ve kitaplarımda yer verdim.
“Kalanlar” bu çalışmada.

Yinelememek için bu çalışmaya almadığım makalelerimin ve sayfa sayısı nedeniyle aktaramayacağım kitaplarım ile ekitaplarımdan seçtiklerimin künyesini, bu konudaki bilginizi tamamlayıcı olması umuduyla ve bir tür kaynakça biçiminde dikkatinize sunuyorum:

“Misafir Paris’te”, Toplumsal Kurtuluş, Mayıs 1988, s. 33-37.

“Siyasi mülteci dönüşün adamı”, Cumhuriyet, 8 Kasım 1989.

“Çorlu’lu Şükran, Nalan ve diğerleri: Dönmek ya da dönmemek”, Mülkiyeliler Birliği Dergisi (MBD), Aralık 1989, s. 55-57.

“Fakir Baykurt: Şu Almanya’da Ben/Anadolu’dan gelmiş şair”, MBD, Şubat 1990, s. 50-51.

“Paris’te bir Çankırılı öldü”, MBD, Şubat 1991, s. 47.

“Fransa’da göçmenler sorunu”, Aydınlık-Avrupa, 12 Haziran 1993.

Abuzer Karakoç: “Öleceğini bilerek yaşamak”, Özgür Politika, 31 Ocak 1996.

“Mehmet Ağlayancerit”, Özgür Politika, 7 Şubat 1996.

Sümeyra: “Türkülerimiz deminde”, Özgür Politika, 27 Ağustos 1997.

Pertev Nail Boratav: “Bilim adamıydı”, Yazın, Sayı: 81, Mayıs 1998.

“İlhan Koman”, Yazın, Sayı: 84, Ocak 1999, s. 20-21.

Tülay German (ve Erdem Buri) : Düşmemiş Bir Uçağın Kara Kutusu (Çınar Yayınları, İstanbul, 2001, 240 sayfa, Tülay German’ın albümünden özenle seçilmiş fotoğraflarla), 20 Haziran 2002’de

yazıldı, birkaç dergide yayınlandı. Dergileri bulamadım. Ama üç daktilo sayfalık metni buldum.

KİTAPLARIM, EKİTAPLARIM:

Yılmaz Güney üzerine üç kitap:

İnsan Yılmaz Güney, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1994. 2013'te ikinci baskısı yapıldı.

Özgür Yılmaz Güney, Güney Dergisi Yayınları, İstanbul, 1996.

Yılmaz Güney Hazinesi, Peri Yayınları, İstanbul, 2004.

Abidin Dino üzerine dört kitap, iki ekitap:

Abidin Dino ile Söyleşiler. Yazılar: Hayat ve Sanat, Peri Yayınları, 2006.

Abidin Dino, 1913-1993, Üç Cilt, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2008.

Abidin Dino'ya Dair, ekitap, ekitap.ayorum.com sitesinde, 2019.

Abidin Dino Adana'da: Şubat 1943-Mayıs 1945, ekitap, ekitap.ayorum.com sitesinde, 2020.

Remzi Raşa üzerine bir kitap ve bir ekitap:

Remzi: Hayat Renk Işık, kendi yayınım, Mersin, 2006.

Remzi: Renk ve Duygu Birikimi, ekitap, ekitap.ayorum.com sitesinde, 2020.

Fahri Petek üzerine bir kitap:

Fahri Petek: Bir Hayat Üç Can, TÜSTAV, Sosyal Tarih Yayınları, 2009, İstanbul.

M. ŞEHMUS GÜZEL

Gurbette kalanlar(ımız)

ekitap.ayorum.com